

MOST

Bilten Udruženja useljenika iz bivše Jugoslavije u Izraelu

GODINA 62

BROJ 2

MART, APRIL, MAJ 2014.

JOM HAŠOA U ARECU

Tekst i fotografije Milan Fogel

Krajem februara u šumi kraj Šoreša, posađenoj u znak sećanja na Jevreje iz bivše Jugoslavije, stradale za vreme Drugog svetskog rata, održana je komemoracija kojoj su prisustvovali preživeli Jevreji iz svih krajeva Izraela, predstavnici diplomatskog kora država iz bivše Jugoslavije, predstavnici Jad Vašema i gosti iz zemlje i inostranstva.

Komemoracija je održana pod nazivom Unuci pričaju, što je i ove godine bilo ohrabrenje da će mladi posle nas nastaviti tradiciju i neće dozvoliti da se zaboravi jedan od najstrašnijih perioda u dugoj istoriji stradanja jevrejskog naroda.

Maja Nabet sa kćerkama Jael i Elom, zapalili su jednu od šest baklji, posvećenoj stradanju šest miliona Jevreja u Drugom svetskom ratu.

Povodom komemoracije štampano je specijalno izdanje Mosta, koje je uredio Moše BenŠahar. Miriam Aviezer, glavni organizator i urednik programa komemoracije, obezbedila je fotografije izložbenih predmeta iz kolekcije Jad Vašema.

nastavak na str 3

POPLAVE U EX YU

Iz strane štampe

Nabujale reke, potoci i vododerine poplavile su ogromna područja Bosne i Hercegovine, Srbije i Hrvatske. Voda je pokrenula mnoga klizišta, tako da su ugrožena čitava naselja i putevi. U odnosu na razmere prirodne katastrofe, ipak su sačuvani mnogi životi građana. Prema nezvaničnim podacima najviše je stradala Bosna i Hercegovina, desetine mrtvih, zatim Srbija, do sada su registrovane 33 žrtve i Hrvatska, u kojoj su do sada zabeležena tri slučaja davljenja u poplavama.

Materijalna šteta je ogromna, procenjuje se na više milijardi eura, tako da je neophodna međunarodna pomoć za saniranje posledica poplava.

Izuzetna solidarnost građana u spasavanju lica i imovine.

Od 1871. godine, od kada se vrše merenja nivoa vode u rekama Srbije, nije zabeležen ovoliko visok vodostaj.

Obrenovac, Srbija - evakuisan je čitav grad od 70 hiljada stanovnika

REČ UREDNIKA

DA SE NE ZABORAVI

piše M.Fogel

Ove reči iz naslova veoma smo često slušali kada smo obeležavali Dan nezavisnosti Izraela i Dan pobede nad nacističkom Nemačkom. Da li je to dovoljno? Mislim da nije. Nije dovoljno da ne zaboravimo, nego isto-vremeno moramo da pokušamo da evociranjem sećanja pošaljemo poruku, da utičemo na odluke vlada zemalja koje kreiraju naš današnji život. Kada se donose važne odluke, narod, po meni, niko ništa ne pita. Ali, narod je sila, koja u najtežim životnim situacijama deluje samoinicijativno i tačno zna šta je ispravno, moralno, ljudski i kako treba da se ponaša u takvim situacijama. Jedan od primera samopožrtvovanja su Pravednici (Pravednici uvek pišem sa velikim slovom), koji su spasli mnoge Jevreje za vreme Drugog svetskog rata. Oni nisu slušali šta im govore njihove vlade, premijeri, predsednici i njihovi saradnici, Pravednici su znali šta im je činiti: Spasiti bar jedan ljudski život, nasuprot sili koja nije znala, ili nije želela da zna, da među ljudima nema razlike, osim u boji kože, veri...

nastavak na str 3

Godina 62.
Broj 2 mart, april, maj 2014.
Broj strana: 48

HOJ POB 2705
61026 Tel Aviv
Telefoni: 0503 556 841
0503 556 842
E-mail: hitahdut@gmail.com

REDAKCIJA

Glavni urednik Milan Fogel
e-mail:
milan.fogel@gmail.com

Urednik hebrejske strane
Moše BenŠahar
bensha1@gmail.com

Članovi redakcije: Avraham Atijas,
Miriam Aviezer, Ivica Čerešnješ,
Višnja Kern i Dušan Mihalek

POZIV ČITAOCIMA

Više nisam siguran kada kažete
da ste zadovoljni Mostom. Možda
nam se javljate i hvalite nas samo
reda radi?

Istina je da se mi trudimo, ali kao
urednik, moram reći da saradnja
nije obostrana. Uspeli smo da
imamo stalne saradnike, ali to nije
dovoljno. Baš vi se oglašujete o
pozive na saradnju. Možda, ipak,
ima nešto što biste želeli da
podelite sa čitaocima Mosta, neka
vest, neko sećanje iz dalje ili bliže
prošlosti.

Neko mi je rekao da mu je
nezgodno da piše, jer je prilično
zaboravio jezik iz bivše
Jugoslavije. Nemojte to da vas
brine, sve će biti napisano onako
kako treba!

Pišite, šaljite nam interesantne
fotografije, za vas će uvek biti
prostora u Mostu!

Urednik

JOŠ UVEK NIJE KASNO DA SE PRIDRUŽITE

**NACIONALNE NARIKAČE, MUFTIJE, POPOVI,
MILOSRDNE SESTRE I NJIHOVE MOLITVE OSTALI SU U
DRUGOM PLANU - VISOKA SVEST I SOLIDARNOST
GRAĐANA SVE TRI DRŽAVE: BIH, SRBIJE I HRVATSKE,
POKAZALA JE PRAVO LICE U NAJTEŽIM TRENUCIMA ZA
NAROD. U NESEBIČNOJ POMOĆI NAŠLA SE I
DIJASPORA, KAO I ONI ČIJI KORENI POTIČU SA
PROSTORA EX YU.**

Humanitarna pomoć - uplata novčanih sredstava na račun Ambasade RS u Tel Avivu

Oni koji žele da novčanim putem pomognu ugroženima od
poplava u Srbiji, a u cilju izbegavanja plaćanja visokih
bankarskih provizija, novčana sredstva se mogu uplatiti na
račun Ambasade RS u Tel Avivu:

**Bank Hapoalim, Branch no. 532, Embassy of Serbia
Account no. 354877**

Ambasada će ova novčana sredstva proslediti na račun
Vlade Republike Srbije. Zahvaljujemo se svim donatorima,
koji su do sada materijalno pomogli sakupljanje i slanje
pomoći ugroženima u Srbiji.

BOSNA I HERCEGOVINA – Najviše pogođena poplavama

• Za uplate iz inostranstva: NLB RAZVOJNA BANKA A.D.,
SWIFT CODE: RAZBBA22, IBAN: BA395620128039461369,
naziv klijenta: CRVENI KRST REPUBLIKE SRPSKE, adresa
klijenta: SRPSKIH RATNIKA 1, 71 420 PALE

• Devizni račun: 508-4101833294, Crveni križ/krst Federacije
BiH: • Sa naznakom: 'ZA POMOĆ STANOVNIŠTVU
POPLAVLJENIH PODRUČJA'

• Za uplate iz inostranstva: RAIFFEISEN BANK d.d. BiH,
SWIFT CODE: RZBABASS, IBAN: BA39161000000850119,
naziv klijenta: CRVENI KRIZ FEDERACIJE BIH SARAJEVO,
adresa klijenta: NEDIMA FILIPOVICA 9, 71000 SARAJEVO
Prikupljanje nefinansijske pomoći (odjeća, hrana, voda, higi-
jenski paketi i sl.) se vrši isključivo preko mjesno nadležnih
organizacija Crvenog krsta/križa i Civilne zaštite. Veliko hvala!

HRVATSKA

Hrvatski Crveni križ (<http://www.hck.hr/hr/stranica/apel-za-pomoc-poplavljenim-podrucjima-u-republici-hrvatskoj-415>), za pomoć poplavljenim područjima u Hrvatskoj, **ima sljedeći broj računa** IBAN: HR 6923400091511555516 **poziv na broj 08**, SWIFT: PBZGHR2X

Postoji i mogućnost on-line donacija za Hrvatski Crveni križ: <https://secure.webteh.hr/donate/79> Poplava izgleda stvarno vrlo dramatično, cijenimo Vašu potporu i brigu cijele zajednice.

REČ UREDNIKA DA SE NE ZABORAVI

nastavak sa 1. strane

No, koliko možemo stvarno da utičemo na odluke koje menjaju svet, koje nam donose lepši život ili nas vode u tragediju svetskih ili lokalnih razmera. Tu je problem i zato mislim da manifestacije, kao i izložba u Knesetu, otvorena povodom Dana pobeđe nad nacističkom Nemačkom, posvećena Pravednicima ex Yu, imaju veoma važnu poruku, mislimo na prošlost i stradale, ali samim tim mislimo i na budućnost. Nemojmo čekati da se zlo ponovi pa da onda reagujemo, unapred sprečimo novi Holokaust, ne dajmo da zlo zavlada svetom, čega smo i danas svedoci.

ZLOČIN U MUZEJU

Iz domaće i strane štampe Profesionalni ubica ili terorista mirno je ušetao u Jevrejski muzej u Briselu i otvorio vatru iz kalašnjikova. Iza njega je ostalo troje mrtvih, dvoje Izraelaca i jedna žena, a još jedna ranjena osoba je sutradan podlegla ranama u bolnici.

Svi autoriteti se slažu da je u pitanju anti-semitizam, ali ko je izvršilac terorističkog akta još uvek se ne zna. Ne zna se ni ko stoji iza napada na nedužne ljude, ali se sumnja da je u pozadini Al Kaida ili Hizbala. Ubica je sigurno imao pomagače, neko mu je dostavio oružje, a posle izvršenog zločina mirno je peške napustio muzej. Angažovane su belgijske, francuske i holandske policijske i druge relevantne snage, među njima i naši autoriteti, na rasvetljavanju zločina, ali iskustvo govori da će možda proći i godine dok se otkrije ko je izvršilac zločina i ko stoji iza njega,

JOM HAŠOA U ARECU

U SLICI I REČI

nastavak sa 1. strane

se tragedija ne ponovi.

Moše BenŠahar, umesto sprečene predsednice HOJ Judite Zekić Koen, pozdravio je prisutne na komemoraciji u Šorešu kraj Jerusalima. U svom govoru Moše je istakao važnost podsećanja na tragediju koju je doživeo jevrejski narod za vreme Drugog svetskog rata, istovremeno naglašavajući da je jevrejski narod i dalje pred velikim iskušenjima i da moramo učiniti sve da

Pored Moše BenŠahara, Beti Azur i Maje Nabet i njenih kćerki, baklje u pomen na nastradale Jevreje u Holokaustu i njihovih najbližih, večni plamen su zapalili:

Miri Derman...

Olivera Rut Mirković i kćerka Tea

Rabin Atijas Naftali u svojoj molitvi pomenuo je mnogobrojne žrtve sa prostora bivše Jugoslavije

Najviši predstavnici diplomatskog kora iz zemalja bivše Jugoslavije, za vreme sviranja himne, odali su počast stradalim Jevrejima u Holokaustu

Program komemoracije i ove godine je uspešno vodio Daniel Fogel. Daniel je podsetio prisutne da je on unuk Danila Fogela, koji je jedini od cele porodice preživeo Holokaust, ostali su stradali u Jasenovcu

Prigodnim rečima skupu se obratio Avi Rozenal, predsednik Centralnog udruženja preživelih ŠOA

Sara Pećanac, direktor odeljenja za digitalizaciju i restauraciju u Arhivi Jad Vašema, govorila je o značaju postavki memorijalnog centra za sadašnje i buduće generacije.

Rivka Tuksar Berković i ove godine je pripremila muzički program

Ovo je kratka priča o Sari Pećanac: Kad je izbio građanski rat u Bosni i Hercegovini 1991. godine, porodica Kabiljo iz Jerusalima obratila se tadašnjem premijeru Izraela, Jichaku Rabinu, molbom da spase porodicu Hardagu.

„Kad je nama pretila životna opasnost oni su nas spasili, sada njima preta opasnost, hteli bismo ih spasiti. Pomognite nam“.

Porodica Hardaga iz Sarajeva - Bahrija, Zajneba, Izet i Mustafa za vreme Drugog svetskog rata spasla je tragične sudbine celu porodicu Kabiljo, koja se posle rata uselila u Izrael. Porodica Hardaga proglašena je 1984. godine za Pravednike među narodima.

Jichak Rabin udovoljio je molbi i doveo Zajnebu Hardaga, Zajnebinu kćerku Aidu i njenog supruga i 10 godišnju unuku Stelu u Izrael.

Zajneba je umrla, a Aida, suprug i kćerka odlučili su da ostanu u Izraelu. Svi su konvertirali veru, Aida je danas Sara i radi u Arhivu Jad Vašema kao direktor za digitaciju i restauraciju... Kćerka je završila vojni rok i upravo je apsolvirala na univerzitetu- IDC- The Interdisciplinary Center Herzliya.

Unuka Miriam Aviezer, Ariel Morag, sa majkom za govornicom. Ariel je pročitala priču „Crveni jastuk“, koju je zapisala po kazivanju bake.

„Mama je sve vreme nosila Crveni jastuk sa sobom... Nakon što smo bili oslobođeni iz logora priključili smo se partizanima... Posle oslobođenja našle smo se sa tatom... Pošla sam u školu... Tata nije znao napamet molitve... Odjednom je mama počela da para crveno jastuče i na naše veliko iznenađenje iz jastuka je izvadila listove pisane čudnim slovima. Bila je to molitva za Jom Kipur.“ (

Dr Dina Katan BenCion, pesnik, literata, pročitala je svoju pesmu „Igračke detinjstva“, posvećenu baki (izvod):

Duh je tvoj u mome, nona Dona,
pomalo *Ka und Ka* gospo
španske krvi
prosute po pepelu Aušvica.

Možda sam bila malo uzdržana, možda smetena,
te nismo popričale još jednom
od srca srcu. No kako se govori
s prahom koji gori?

Hamutal Niran, unuka Gonde Israel:
„Uvek sam znala da je moj deda preživeo
Holokaust i da je bio u Aušvicu. To nije bilo
teško znati: imao je broj na ruci, koji nije
sakrivao“.

JOM HASHOA EX YU

Republika **Makedonija** svake godine obeležava Dan Holokausta 11. marta, na dan kada je počelo odvođenje Jevreja u privremeni Logor u Monopolu, Skopje, a odatle su svi deportovani u logor smrti Treblinku. U Holokaustu u Makedoniji stradalo je 98% jevrejske zajednice. Ove godine na komemoraciji u sinagogi Jad Vašema, između ostalih, govorio je ambasador Makedonije, Pajo Avirović, koji je se po drugi put u svojoj diplomatskoj karijeri našao među nama.

SRBIJA

U Srbiji se svake godine 27. januara obeležava međunarodni Dan Holokausta, koje su proglasile UN. Istovremeno, 22. aprila obeležava se Dan sećanja na žrtve Holokausta, dan kada je grupa logoraša izvršila proboj iz ustaškog logora smrti Jasenovac u NDH. Ovaj dan posvećen je sećanju na Jevreje, Srbe i Rome stradale u masovnim pogubljenjima tokom Drugog svetskog rata. U ime države venac je kraj spomenika položio premijer Ivica Dačić, a poštu žrtvama odale su brojne diplomate među njima i nemački ambasador.

Olivera Rut Mirković recitovala je pesmu Rikice Ovadije „Lutko moja“ (Izvod)....

*Od požara spasih tebe,
lutko moja mala,
strašnoj smrti u plamenu,
ja te nisam dala.*

A kćerka, Tea Mirković, otpela je dve pesme: „Eli, Eli“, dobro nam znanu pesmu i „Plačem za tobom“ Gefen Aviva.

*„Zauvek ćeš ostati u sećanju Brate,
I srest ćemo se na kraju, ti to znaš,
Imam prijatelje, ali se i oni gase,
Nasuprot jakom, divnom svetlu“
Izvod – Aviv Gefen*

Komemoracija je održana i u drugim gradovima Srbije – na fotografiji komemoracija u Novom Sadu

BOSNA I HERCEGOVINA

U Donjoj Gradini, kompleks logora Jasenovac, održan je parastos žrtvama Holokausta. Vijence su na grobnom polju "Topole" položili preživjeli logoraši i potomci žrtava iz Republike Srpske i Srbije, predsjednik Republike Srpske Milorad Dodik, predsjednik Narodne skupštine Igor Radojičić, delegacija Vlade Republike Srpske koju čini sedam ministara i premijer Željka Cvijanović, potpredsjednik Republike Emil Vlajki, izaslanik člana Predsjedništva BiH iz Republike Srpske Nebojše Radmanović, te

savjetnik predsjednika Republike Srpske Arie Livne iz Izraela, kao i predstavnici diplomatskog kora i međunarodnih udruženja.

Donja Gradina predstavlja najveće stratište u sistemu koncentracionih logora "Jasenovac", u kojoj je ubijeno i zakopano više od 360.000 ljudi. Prema istraživanjima, od 1941. do 1945. godine u logoru "Jasenovac" ubijeno je oko 700.000 dece, žena i staraca. Među stradalima je bilo najviše Srba, Jevreja i Roma.

Stari spomenici na splitskom groblju

HRVATSKA

Na židovskom groblju, na Mirogoju, kod kipa Mojsiju, održana je središnja komemoracija za žrtve Holokausta u Hrvatskoj.

Čitana su imena žrtava, položeni vijenci, kazivana sjećanja preživjelih, predsjednik Koordinacije židovskih općina Hrvatske dr. Ognjen Kraus održao je govor, a kadiš je izgovorio glavni rabin Hrvatske Luciano Moša Prelević.

Dr Ognjen Kraus

snimio Siniša Jurica, ŽOZ

OŠTEĆENI GROBOVI – SPLIT

CENDO, Zagreb

Vandali su ozbiljno oštetili nekoliko grobova na 400 godina starom židovskom groblju u Splitu, Hrvatska. Prema Ani Lebl, predsjednici Židovske zajednici u Splitu, nepoznate osobe su nasilno otvorile tri groba i oštetile njihove spomenike. Osim toga oni su udarali i slomili četvrti spomenik i oštetili njegove natpise. Napad se dogodio između 10. i 13. travnja. ali napadači nisu ostavili grafite ili slogane koji bi ukazivali na antisemitske motive napada.

Poražavajuće veličanje NDH

Kanbera, Australija

"Poražavajuće je saznanje da i dalje postoje i deluju organizacije i pojedinci koji tako brutalno zloupotrebljavaju slobodu i demokratiju u Australiji slaveći dan kada je stvorena fašistička tzv. Nezavisna Država Hrvatska, čiji je zločinački karakter nesporan", navedeno je u saopštenju ambasade Srbije u Kanberi.

"Još je tragičnija činjenica da pojedine organizacije i pojedinci u svoje moralno nakazno veličanje aveti fašizma i nacizma nastoje da uvuku ljude sa aktuelne političke scene Australije, sve do Premijera."

Sporna proslava je bila organizovana 13. aprila u hrvatskom klubu "Sidnej", a prisustvovalo joj je oko 200 australijskih Hrvata i brojni australijski političari. Australijski parlamentarac Kreg Keli je, u ime premijera Tonija Abota, čestitao Hrvatima slavlje.

Keli, koji je bio izložen kritikama zbog toga što je prisustvovao obeležavanju osnivanja fašističke države tokom Drugog svetskog rata, naknadno je saopštio da je užasnut medijskim izveštajima, te da su njegove reči izvučene iz konteksta.

VEROVALI ILI NE

Eva Braun, Hitlerova žena, po tvrdnjama naučnika, baziranih na pregledu uvojka njene kose – DNK, bila je Jevrejka?!

PRAVEDNICI U KNESETU

fašizmom (9. maj) predstavi svoj projekat o Holokaustu u Jugoslaviji publici u Izraelskom parlamentu – Knesetu“, rekao je Nenad Fogel, predsednik JOZ, izražavajući zahvalnost domaćinima i predstavniku Ministarstva spoljnih poslova Izraela na ukazanom poverenju – Nenad Fogel poklonio je biblioteci Kneseta izdanja JOZ, među kojima se našla i knjiga o Pravednicima Srbije – autori izložbe su Nenad i Milan Fogel iz Izraela

Prisutne goste, između ostalih, pozdravio je jedan od spasenih, ing. Josef Žamboki. U potresnom govoru opisao je stradanje svoje porodice u Holokaustu i zahvalio se svom spasiocu Palu Žambokiju, čije je prezime posle rata zadržao u znak zahvalnosti za sve što je učinio za njega i njegovu sestru Ružicu.

Povodom otvaranja Izložbe o Pravednicima iz bivše Jugoslavije u Knesetu je održana svečana sesija kojoj su prisustvovali visoki funkcioneri Kneseta, Ministarstva inostranih poslova, diplomatskog kora zemalja bivše Jugoslavije, brojni članovi HOJ, kao i veći broj spasenih Jevreja iz bivše Jugoslavije za vreme Drugog svetskog rata. Svi prisutni spaseni dobili su knjigu za uspomenu na ovaj skup.

Na slici, s leva na desno: Ing Josef Žamboki, Šimon Ohajon, predsednik Odbora Kneseta za borbu protiv anti-semitizma, Robert Plot, direktor Kneseta, Robert Ilatov, predsednik grupe za parlamentarno prijateljstvo Izraela i Srbije, Hamed Amar, predsednik grupe za parlamentarno prijateljstvo Izraela i Albanije, Dan Ohajon, direktor odeljenja za Balkan u Ministarstvu spoljnih poslova, Aleksandar Nikolić, asistent direktora kancelarije Republike Srpske u Jerusalimu i Eli Naht, moderator skupa.

Povodom ove izložbe izdata je dvojezična knjiga (srpski/hrvatski i engleski) „Holokaust u Jugoslaviji“ sa katalogom izložbe. U knjizi su objavljeni prilozi eminentnih istoričara, akademskih radnika i drugih, koji se bave ovom temom. Specijalno za ovu izložbu preveden je katalog na hebrejski jezik. Ovaj obiman posao obavio je Daniel Fogel, a dizajn kataloga je uradio Jugoslav Rakita iz Beograda.

Robert Ilatov uručio je ing. Josefu Žambokiju Specijalnu zahvalnost Kneseta i Ministarstva spoljnih poslova Izraela (Teudat hokara) za veliki doprinos unapređenju sveukupne saradnje sa Srbijom i podršci projektima negovanja sećanja na stradale Jevreje u Holokaustu.

„Jevrejska opština Zemun imala je izuzetnu čast da u povodu obeležavanja Dana pobeđe nad

Posebno za ovu priliku, što nas je prijatno iznenadilo, u Izrael su doputovale sestre Polajnar, Olivera i Ida, koje dugi niz godina prevode na engleski jezik brojna izdanja JOZ

INTERVIEW

JOSEF ŽAMBOKI

Razgovor vodio M.Fogel

Ing Josef Žamboki godinama pomaže brojne aktivnosti Udruženja useljenika iz bivše Jugoslavije u Izraelu - HOJ. Međutim, Josef Žamboki nije zaboravio svoje korene iz bivše Jugoslavije, današnje Srbije, gde je podjednako angažovan na projektima koji imaju za cilj očuvanje sećanja na stradale Jevreje tokom Drugog svetskog rata. Dugačak je spisak njegovih dobrotvornih akcija, počevši od potpore koju je pružio horu Braća Baruh iz Beograda prilikom prvog gostovanja u Izraelu, a i kasnije, zatim finansijska podrška projektima JOZ, kao što su izložbe o Pravednicima iz Srbije i ex Jugoslavije, Judenlager Semlin, knjiga o Holokaustu u Jugoslaviji i mnogi drugi.

Povod za ovaj intervju je nedavno objavljena (nepotpuna) vest o ljudima koji su 1990. pomogli da se na Dorćolu, na obali Dunava u Beogradu, stradalim Jevrejima Beograda podigne spomenik „Menora u plamenu“, umetnika Nandora Glida.

Josef Žamboki (levo) i Eli Sorek, poznati biznismen iz Izraela, ispred spomenika

Urednik: Vi ste sa Dorćola, da li je to razlog zašto je baš tamo podignut spomenik?

Odgovor Josef Žamboki: Nije, ali je istina da je najveći broj Jevreja iz Beograda pre Drugog svetskog rata živeo na Dorćolu, u tzv Jevrejskoj mahali. Spomenik je podignut svim stradalim Jevrejima Beograda, a na opredeljenje gde da bude podignut, između ostalog, je uticala činjenica da baš ta ulica i danas nosi naziv Jevrejska ulica.

Pitanje: I vaša porodica je stradala u Holokaustu?

Odgovor: Da, majka, otac, brat, baka i mnogobrojna rodbina. Od najbližih preživeli smo

samo moja sestra i ja, pošto nas je spasao Pal Žamboki, pre rata naš prijatelj i komšija.

Pitanje: Ko je i kako došao na ideju da se na Dorćolu podigne spomenik?

Odgovor: Sve je počelo kada sam 1989. godine primljen u zvaničnu posetu kod predsednika Srbije Slobodana Miloševića. Reč je bila o obnavljanju diplomatskih odnosa, međutim u to vreme Srbija još uvek nije bila samostalna. Između ostalog, dobio sam nalog od Arijela Šarona da razgovaram o mogućnostima JAT-a da se napravi vazdušni most za prebacivanje Jevreja iz Rusije u Izrael. Tada je Gorbačov bio na vlasti i odobrio iseljavanje Jevreja, ali mnogi, mnogo jači avio prevoznici, nisu želeli da prihvate takvu obavezu, plašeći se terorističkih napada iz muslimanskih zemalja.

Pitanje: Ako sam dobro razumeo, Milošević je prihvatio vaš predlog?

Odgovor: Jeste, ali tada je već počeo raspad Jugoslavije i do realizacije dogovorenog nije došlo.

Pitanje: Kako se onda došlo na ideju o podizanju spomenika stradalim Jevrejima Beograda?

Odgovor: Milošević me je pitao da li imam neku želju koju bi mogao da mi ispuni. Odgovorio sam da imam: da se podigne spomenik stradalim Jevrejima Beograda. Milošević je odmah reagovao i pozvao tadašnjeg gradonačelnika Beograda Slobodana Unkovića, koji me je pozvao da dođem kod njega na sastanak. U to vreme predsednik Jevrejske opštine Beograd bio je Jaša Almuli. Pozvao sam Jašu da zajedno odemo na sastanak sa gradonačelnikom, što je on rado prihvatio. Bili smo izvanredno primljeni. Na stolu je bila razastrta mapa Beograda, a gradonačelnik, koji se u međuvremenu obavestio o našoj nameri i da je reč o spomeniku stradalim Jevrejima, predložio je lokaciju na Dorćolu. Dalje je sve bila stvar tehnike.

Slobodan Unković, u sredini, bio je gost u Izraelu i tom prilikom posetio je Jad Vašem i sa pijetetom položio venac u spomen na Jevreje stradale u Holokaustu

Pitanje: Kako je prihvaćena vaša inicijativa u Izraelu, mislim konkretno na Udruženje useljenika iz bivše Jugoslavije - HOJ?

Odgovor: Nikako, skoro svi članovi Glavnog odbora bili su protiv. Kao razlog su navodili da bi onda trebalo podići slične spomenike i u drugim republikama bivše Jugoslavije. Nisam bio protiv te ideje, ali odnekle se moralo početi; nije mi poznato da je slična inicijativa ikada pokrenuta u nekoj drugoj republici ex Yu. No, više se nisam obazirao na stavove Glavnog odbora HOJ i nastavio sam intenzivnu aktivnost na realizaciji projekta.

Pitanje: Šta je to konkretno značilo?

Odgovor: Prvo smo morali da odredimo ko će uraditi skulpturu i projekat spomenika, a potom i kako ćemo finansirati projekat. Lično sam se odlučio da se idejno rešenje i realizacija projekta poveri profesoru Nandoru Glidu, u to vreme već svetski priznatog umetnika. Njegovi spomenici su mogli da se vide u Jad Vašemu, Trebinju, Mathauzenu, Aušvicu, Dahau, Subotici, gde je Nandor rođen i gde je postavljena njegova kompozicija „Balada obešenih“, i mnogim drugim mestima.

Pitanje: Niste ni pitali Nandora da li se prihvata realizacije podizanja spomenika?

Odgovor: Jesam, ali je on u prvom momentu bio protiv. Nije bio protiv podizanja spomenika, nego njegova skromnost je zahtevala da bude objavljen konkurs pa ko pobedi. Mogli smo i tako da uradimo, nešto slično smo i učinili, ali posle svih svetskih priznanja koje je Nandor Glid dobio, sigurno nije bilo takmaca koji bi ga pobedio na konkursu.

Spomenik Menora u plamenu, otkrio je tadašnji predsednik Kneseta Dov Šilanski (na slici levo)

Pitanje: Ko je finansirao realizaciju projekta?

Odgovor: Projekat je koštao oko 80,000 dolara. U Srbiji smo naišli na veliki odziv, neki su nam se odmah javili i govorili da su spremni da učestvuju u projektu i da ih ne zaboravimo. Tako je i bilo, a finansijski su pomogle i neke izraelske firme.

Kroz ovaj intervju imali ste prilike da pročitate kratku priču o Nandoru Glidu i Josefu Žambokiju, čoveku izuzetne energije koji i danas ne posustaje. U njegovim godinama mnogi bi se već odavno povukli u mirne penzionerske vode, ali on ne odustaje.

Pitanje za kraj: Koji su vaši dalji planovi?

Odgovor: Da se ne zaboravi! To je naša obaveza prema našim precima i budućim generacijama, koje moraju da budu spremne da spreče da se najveće zlo dvadesetog veka više nikad ne ponovi.

DA LI SU NAM DRUGI KRIVI?

Piše Vera Legof

Sinagoga u Subotici je sagrađena 1902. godine u stilu secesije, sa kitnjastim ukrasima koji se zasnivaju na mađarskim narodnim motivima. Odluku o izgradnji nove sinagoge donela opština Jevreja reformista (neološka općina), da bi zamijenila staru malu i manje pogodnu sinagogu koju su podigli ortodoksni Jevreji 1817. godine. Sinagoga je 1974. proglašena za spomenik kulture u kategoriji nepokretno kulturno dobro od izuzetnog značaja.

Stručna komisija UNESCO-a je 1989. godine predložila da se objekat uvrsti u listu svetske kulturne baštine, a Republika Srbija je 1990. godine Sinagogu proglasila za spomenik kulture od izuzetnog značaja.

Prelepa sinagoga u Subotici danas spada među deset najugroženijih sinagoga u svetu,

a kako prenosi *Beta*, na konferenciji Udruženja "Europa Nostra", koja je 4. maja održana u Beču, i ticala se očuvanja nasleđa evropske kulture, subotička Sinagoga i još šest objekata identifikovani su kao najugroženiji u Evropi.

U Subotici postoji danas veoma aktivna jevrejska opština, ali sinagoga više nije u vlasništvu opštine. Sinagoga je poklonjena gradu, jer njeno održavanje je bilo preskupo za relativno malu jevrejsku opštinu. Ako ništa drugo, uprava grada Subotice dala je objekat na korišćenje jevrejskoj opštini.

Sinagoga u Sarajevu - Jevreji su prije više od 500 godina bili primorani da napuste svoja ognjišta u Španiji i Portugaliji. Stigli su preko Italije i do Sarajeva, a ovdašnje vlasti pomogle su im da se organizuju i ubrzo je počela gradnja njihovih vjerskih objekata. Tako je podignut prvi jevrejski hram, u blizini Begove džamije i Stare pravoslavne crkve.

S dolaskom Austro-Ugarske, zajednica je uvećana talasom novih doseljenika, ovog puta Aškenaza iz centralne Evrope. Gradnja sinagoga nastavila se u bogatijem i raskošnijem stilu, jer se rodila želja da se izgradi veliki novi hram koji će koristiti i Sefardi i Aškenazi.

Gradnja sinagoge je počela tek nakon Prvog svjetskog rata, u doba Kraljevine Jugoslavije. Kupovinom zemlje u blizini Pozorišta, stekli su se uslovi za gradnju Velikog hrama, odnosno Tempa. Radovi su trajali četiri godine i završeni su 1930. godine.

"Ovako veliki i raskošni Templ nije dugo trajao. Fašističkom okupacijom grada opljačkan je i oštećen. Zbog ubistava i progona, ostalo je malo Jevreja, pa je nakon oslobođenja Jevrejska općina velikodušno poklonila ovaj objekt Sarajevu za kulturna dešavanja", kaže Mufid Garibija, sarajevski arhitekta i poznavalac istorije grada.

Sinagoga u Zemunu pretvorena je u kafanu. Sinagoga je izgrađena 1850. godine, u stilu romantizma, na mestu stare sinagoge. U neposrednoj blizini ove, nalazila se i jedna sefardska sinagoga, koja je srušena u savezničkom bombardovanju 1944. godine.

Rabin te sinagoge u 19. veku bio je Jehuda Alkalaj, po kome je ulica u kojoj se danas nalazi aškenaska sinagoga dobila naziv. Sinagoga je 1962. godine prodana gradskim vlastima, a kasnije je prešla u vlasništvo opštine Zemun. Priče da je Jevrejska opština bila primorana da proda sinagogu nisu tačne, ali je istina da je prodana za veoma male pare. U stvari, i jeste bila primorana, jer nije bilo novca za održavanje, a gradski čelnici su obećali da će se sinagoga koristiti isključivo za kulturne manifestacije. Tako je i bilo do dolaska Vojislava Šešelja na čelo opštine Zemun. Tada je odlučeno, i pored protesta Saveza jevrejskih opština Jugoslavije, da se sinagoga izda u kiriju kafedžiji.

„Kraj septembra 2008. godine bio je poslednji rok kojim je država Srbija dala mogućnost verskim zajednicama da traže povraćaj oduzete imovine. Iskoristili smo tu mogućnost, i pored ostalog, tražili smo da nam se vrati u posed zgrada bivše jevrejske škole, koja ima 900 m² i dvorište od 19 ari. Sinagoga, koja danas ima oko 300 m² i nešto oko 6 ari placa, i dalje je u posedu države Srbije“, kaže sadašnji predsednik Jevrejske opštine Zemun, Nenad Fogel. „Ukoliko se oceni da nije moguć povratak naše imovine, smatramo da ima mnogo razloga da se izvrši odgovarajuća zamena vlasništva. Oni nama našu Sinagogu, mi njima zgradu škole od 900 m²“.

Ovo su samo neki primeri brige i nebrige o veoma važnim verskim i kulturnim dobrima jevrejske zajednice, ne samo bivše Jugoslavije i novostvorenih država, nego za ceo jevrejski svet. Otuda i naslov ove priče, da li nam je stvarno kriv neko drugi, a da mi u tome nismo imali učešće. Moramo reći da se danas čelnici jevrejskih opština, koje smo pomenuli, svojski trude da se sinagoge vrate pod okrilje jevrejskih opština. Naravno, to je mnogo teži posao, nego kada je neko odlučivao da se sinagoge poklone državi.

IMA NADE ZA ČOVEČANSTVO

Piše Lili Papo

Često čitam šta se sve dešava u svetu i oko nas. Mnogo nasilja, kriminala, izopačenih ljudi, pedofila, mnogo netrpeljivosti, mržnje, zavisti. Svi smo svedoci toga i skloni da izvedemo zaključke kako se svet promenio, da je sve manje dobrih, poštenih, humanih ljudi. Izgleda da je trebalo da dođe do veće nevolje, kao što je bila ova skorašnja poplava u zemljama ex Jugoslavije, pa da dobri i humani ljudi isplivaju na površinu. Pošto smo češće skloni da kritikujemo i iznosimo loše stvari, ja želim da istaknem i pohvalim humanost na delu.

Čim sam videla šta se dešava na prostorima ex-Jugoslavije - poplave, stradanje ljudi, napisala sam jednu rečenicu na Facebook-u, koja je glasila: "Dragi prijatelji, trebalo bi da se organizujemo i pošaljemo pomoć. Molim vas da mi javite ko je zainteresovan da pruži pomoć".

Za nepun sat vremena bila sam zatrpana odzivom, pitanjima, predlozima. Tako je počelo, a dalje se razvijalo munjevitom brzinom. Spontano su se formirale grupe dobrovoljaca po raznim krajevima Izraela. Kontaktirali smo ambasade i saznali načine kako možemo da pošaljemo pomoć. Napisali smo apele, na tri jezika, (našem, hebrejskom i engleskom) postavili na svoje FB stranice i krenuli da prikupljamo pomoć. Javljali su se ljudi poreklom iz ex-Jugoslavije, ali i mnogi drugi. Odziv ljudi sa prostora ex-Jugoslavije je bio očekivan. Htela bih da istaknem samo par primera koji si me veoma dirnuli i prosto me ispunili pozitivnom energijom.

Zajedno sa Mirjam Aviezer u ime HOJa otišla sam u nabavku stvari koje su namenjene kao pomoć ljudima sa ugroženih područja. Kupovale smo razne stvari, po spisku koji su nam dali, sredstva za higijenu, flašice za bebe, cucle, vlažne maramice...Kao što to obično biva, u "New-pharm"-u su nam ponudili pomoć. Momak koji nam je pomagao da lakše nađemo ono što tražimo nas je pitao zašto kupujemo tako mnogo artikala i mi smo mu ispričale da je to pomoć za postradale u poplavama, koje su pogodile teritoriju naše ex -Jugoslavije. Kad smo završile kupovinu, sve je to lepo spakovao u kutije, a na kasi nam je prodavac dao sve uzorke u kesicama - gel protiv bolova, šampone, kreme za bebe i još mnogo toga. Rekao je : "Evo, ovo je pomoć od mene i mojih kolega". Pri izboru uzoraka je obratio pažnju da nam da samo kesice na kojima tekst piše i na engleskom, a ne samo na hebrejskom, kako bi ljudi znali šta je unutra. Pomogao nam je da to

sve stavimo u taksi i na rastanku nam poželeo da uspemo u nameri da pomognemo i da se sve dobro završi u toj našoj ex – Jugoslaviji, za koju on, verovatno, nikad nije ni čuo.

Među mnogobrojnim koji su se javljali, javila mi se jedna gospođa iz Givataima. Iz razgovora sam saznala da je ona majka vlasnika market humusa u Beogradu. Ako se ne varam, prošle godine sam čitala u našoj štampi kako je taj čovek dao jednodnevnu zaradu kao pomoć bolesnom detetu. Gospođa iz Givatayma je skupila pomoć od svojih prijatelja i sve donela u Ambasadu Srbije. Sta reći - kakva majka, takav sin.

Bila sam u Ambasadi kada je došao mlad čovek sa kutijom u rukama i bez reči ostavio pomoć. Zahvali smo se i pitali ga kakve on veze ima sa ex-Jugoslavijom. Ispričao nam je da ima druga, čija je žena sa naših prostora. Nije dugo video druga i njegovu ženu, ali kad je video objave na FB nije mogao da se ne odazove. Pri odlasku, rekao nam je da ga obavezno zovemo, ako nam treba pomoć pri pakovanju, on i tako sutra ima slobodan dan. Raspakujući pristiglu pomoć, da bi je sortirali, naišla sam na paket pelena koji je bio otvoren. Na svakoj peleni je pisalo ime deteta koje je dalo svoju pomoć. Ta pomoć je stigla iz jednog vrtića.

Kako kaže stara poslovice "Na mucu se poznaju junaci" i to greje srce i daje nadu. Ima još mnogo dobrih ljudi oko nas, zbog takvih ne gubim veru u ljude. Ne volim humanost koja se sastoji u posmatranju patnje. Prava humanost ne očekuje ništa za uzvrat.

Ovim tekstom, želela sam samo da kažem da ima nade za čovečanstvo.

Kako je Lili napisala u ovom tekstu, bio je veoma zapažen odziv humanih ljudi iz svih krajeva Izraela. O njima ćemo objaviti priče u sledećem broju Mosta.

IZVEŠTAJ KOMISIJE ZA VEZU (public relation) MART - MAJ 2014.

Piše Miriam Aviezer

Mart - Pripreme za komemoraciju, skupljanje materijala za izdavanje brošure i prevođenje svih izlaganja sa ivrita na srpskohrvatski i obratno, kontakti sa učesnicima i ambasadama. Paralelno je Moshe ben Shahr brinuo za pokrivanje troškova od strane raznih ustanova: za autobuse, obezbeđenje i tehničku stranu te štampanja posebne brošure

28. April JOM HAŠOA u šumi Šoreš .Osim naših članova, cca 250, prisustvovali su i Ambasadori Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Slovenije, Makedonije, Srbije i ambasador Izraela za Balkan Dan Oryan. Prisustvovao je i Miroslav Grinvald, sekretar Saveza jevrejskih opština Srbije.

Prije podne, 28.4. Lili Gomboš položila je venac u ime Hitahduta u Jad Vašemu

O samoj svečanosti posebni izveštaj i brošura koju mogu poručiti oni koji nisu prisustvovali

6. Maj JOM HAACMAUT . Šmuel Schlesinger priređuje svake godine u svojoj vili u Savionu slavljenje Jom Haacmauta uz bogatu večeru za više od 400 gostiju, vojnih invalida sa svojim familijama i za službenike i radnike njegove firme u Aždodu. Ove godine za umetnički program pobrinuo se Josef Žamboki, koji je doveo iz Beograda operne pevačice, koje su izvele vanredan koncert. Osim njegovih gostiju g. Schlesinger pozvao je i članove Hitahduta i ambasadore mnogih zemalja. Mi smo se organizovali i prisustvovali toj vanrednoj svečanosti gdje se pevalo, plesalo i veselilo do kasno u noć.

12. Maja održana je u KNESETU izložba o PRAVEDNICIMA MEĐU NARODIMA EX YU .Izložba koju su inicirali i realizirali Predsednik jevrejske opštine u Zemunu Nenad Fogel, a obradili i postavili Milan i Nenad Fogel. Izložba putuje već mesecima ex Jugoslavijom, i stigla je u Izrael. Velikim naporima mentora izložbe, Josipom Žambokijem i Dan Oryana iz Ministarstva vanjskih poslova doneta je odluka da se izložba održi u Knesetu pod uvjetom da se katalog izložbe prevede na ivrit, što je vrlo profesionalno uradio Daniel Fogel. Oko samog dolaska na izložbu trebalo je izvršiti mnogo formalnosti, što nije bilo jednostavno.

16. Maj - Poseta, sa malom grupom članova HOJa i njihovim prijateljima sa kojima su letovali na letovalištima jevrejske omladine u Jugoslaviji, galeriji BAU u Tel Avivu. Ta vrlo posebna i zanimljiva galerija posvećena je prvim danima izraelske kinematografije i filmadžijama i Tel Avivu u godinama 1938 do 1960. Uz morsku obalu, malu zakusku i reminiscence govorili smo o mogućnosti češćeg organizovanja takvih susreta.

18. Maj Sastanak u Ministarstvu vanjskih poslova sa novoizabranim predstavnikom Ministarstva po pitanju povrata imovine, Aviv Šaron i ambasadorom Izraela za Balkan, Dan Oryan po pitanju Zakona o povratu imovine za Makedoniju. Sastanku su prisustvovali Moše Testa, Miriam

Aviezer, Dr Rahel Levi Drumer, Betty Azuri i Šaul Gatenjo. Dogovoreno je da će se nastaviti ti razgovori i uključiti u razgovore i ambasador Makedonije u Izraelu

19. Maj Na vest o katastrofalnim poplavama u Srbiji i Bosni odmah smo pokrenuli akciju u dogovoru sa relevantnim ambasadama. Lili Papo i Miriam Aviezer odmah su se dale u akciju kupovine artikala prema spisku kojeg su primile i još istog dana donele sve artikle i novac u ambasadu Srbije. Istovremeno poslata je obavest koja je naišla na vrlo širok i velikodušan odziv kod svih članova i dobrih Izraelaca koji nemaju ličnu vezu sa Jugoslavijom, ali su se rado priključili humanitarnoj akciji.

27. Maj Na pogreb pok Cvi Lokeru, koji je obavljen u Jerusalemu došao je veći broj naših članova, a postavljen je i venac u ime HOJa. Govorili su osim familije Moshe ben Šahar i Miriam Steiner Aviezer. Iz zaostavštine Cvija velik deo već je prenet u Arhiv EVENTOV.

28. Maj Ambasadorica Slovenije u Izraelu, gospodja Alenka Suhadolnik uputila je poziv članovima HOJ na predavanje Dr Otto Luthera, direktora Istraživačkog centra Slovenske akademije za znanost i umetnost i pisca i istraživača Holokausta u Sloveniji. Na gotovo intimnom skupu okupila se povećana grupa zainteresiranih. Bila je to i dobra prilika za razgovore o knjizi o Pravednicima Slovencima i o pomoći Akademije kod dokumentarnog filma o Holokaustu u Jugoslaviji, sa kojim će se startati u septembru, počev sa Slovenijom.

H.E. Alenka Suhadolnik, prva s leva, do nje dr Oto Lutar i gosti

Već duže vremena Moshe Ben Šahar i Miriam Aviezer sastavljaju detaljan spisak

preživelih Holokausta poreklom iz tadašnje Jugoslavije i vode razgovore sa raznim licima i ustanovama po pitanju dokumentarnog filma. Osim toga uređujemo novu kancelariju, koja još uvek nije u stanju da možemo započeti raditi.

AKTUELNO

UPRKOS POZIVIMA DA OSTANU NEUTRALNI JEVREJI SU SE NAŠLI NA PRVIM LINIJAMA PROTESTA PROTIV UKRAJINSKE VLADE

Iz strane štampe

Situacija u Ukrajini se ni posle izbora novog predsednika Petra Porošenka ne smiruje. Proruske snage i dalje drže pod svojom kontrolom neke delove istočne Ukrajine, a prema tvrdnjama ukrajinskih zvaničnika postoji opasnost da će biti napadnuti kopnenim putem iz Rusije.

Agencija Sohnut je od početka krize u Ukrajini pomagala jevrejsku zajednicu. Nedavno su se u trenutku napada ukrajinskih snaga na aerodrom u Donjecku, našle dve jevrejske porodice, koje su krenule putem useljenja u Izrael. U napadu ukrajinskih vojnih snaga na aerodromu je stradalo najmanje 50 civila. Međutim, agenti Sohnuta su brzom intervencijom uspeali da ugrožene jevrejske porodice prebace u Kijev, a potom avionom transportuju u Arec.

Od početka ove godine u Izrael se iz Ukrajine uselilo 715 imigranata u odnosu na 315 u istom periodu prošle godine.

Interesantan je podatak da se predsednik Rusije, Vladimir Putin, povodom pripajanja Krima matici Rusiji, poziva na presedan u međunarodnim odnosima, kada je izvestan broj zemalja priznao nezavisnost Kosova i Metohije, iako je to bila autonomna pokrajina Republike Srbije.

DRUŠTVO

PAPA FRANJA U IZRAELU

ISTORIJSKI DOGAĐAJ U HRIŠĆANSTVU

Cilj papine posjete Svetoj zemlji jeste obeležavanje 50 godina od istorijskog susreta u Jerusalimu pape Pavla Šestog i tadašnjeg vasiljenskog patrijarha Atinagore. Papa Franjo i vasiljenski patrijarh Vartolomej potpisali su u Jerusalimu ekumensku deklaraciju s ciljem ujedinjenja hrišćana, što je istorijski događaj u hrišćanstvu, koje je podeljeno od velike šizme

1054. godine.

Posle potpisa deklaracije u kojoj se poziva na približavanje Rimokatoličke i pravoslavne crkve, papa Franjo i vasiljenski patrijarh Vartolomej održali su zajedničku molitvu u crkvi Hristovog groba u Starom gradu u Jerusalimu.

PAPA FRANJA U JAD VAŠEMU POZDRAVIO ŠESTORO PREŽIVELIH HOLOKAUST, MEĐU NJIMA I HAVU (EVU) ŠIK – na fotografiji

Hava (Eva) Šik i njena sestra bliznakinja Miriam su rođeni u Novom Sadu , u Srbiji, 1939. godine, gde su živeli sa roditeljima dr Georgija i Vera Tibor . Godine 1942. Hava i njena sestra su odvedeni do ruba Dunava , gde je vršeno masovno ubistvo više od 1.000 Jevreja i Srba. Počinioci ovog zločina su bili pripadnici mađarske žandarmerije, ipak obe sestre uspele su da prežive. Nakon nekog vremena, dan pre deportacije Jevreja iz Novog Sada u Aušvic, austrijski oficir po imenu Roman Erich Petsche uzeo je dve devojke i odveo u Budimpeštu i odatle organizovao utočište za njih u manastiru u

Pečuju. Starešina manastira, sestra Renata sakrila je Havu i njenu sestru zajedno sa još dvoje jevrejske dece. I Sestra Renata i Rosenspitz su kasnije priznati od strane Jad Vašema kao Pravednici među narodima . Posle rata, pošto su izgubile svoju porodicu, devojke su usvojene od rođaka svoje majke i 1948. emigrirale u Izrael, gde su odrasle u kibucu Ein HaHoresh. Nakon odsluženja vojnog roka, Hava se preselila u Lehavot - Haviva, kibuc koji su osnovali preživeli Holokausta iz Aušvica. Udala se za Zeev Šika, koji je u Holokaustu izgubio celu porodicu, i sa njim ima dvoje dece i troje unučadi.

KOJI JEZIK JE GOVORIO ISUS?

"Isus je bio ovde, u ovoj zemlji. Govorio je hebrejski," rekao Natanijahu papi na sastanku u Jerusalimu, na kome je izraelski lider istakao jaku vezu između judaizma i hrišćanstva.

"Aramejski," kratko je odgovorio je papa.

"Govorio je aramejski, ali je znao hebrejski," nastavio je Netanijahu.

Čim smo stigli do jezika, trebalo bi da verujemo da ćemo uskoro naći zajednički jezik sa Vatikanom. (prim.ured.)

Papa je pozvao predsednika Peresa i predsednika Abu Mazena da posete Vatikan i da se zajedno mole za mir, poziv je prihvaćen.

Betlehemska crkva Isusova rođenja zahvatila je vatra i to samo nekoliko sati nakon posete pape Franje. Gorela je tkanina na podu i nema veće štete. Međutim, nije se desilo čudo. „Uzrok požara je uljna lampa, koja je pala na pod i zapalila tkaninu uz oltar“, rekao je Abdel-Fatah Hamayel, betlehemski guverner. Ovo je drugi požar u svetilištima otkad je papa Franjo došao u posetu Jerusalimu.

Svaka Ti čast, Lili

Piše M.Aviezer

Na učestale apele za pomoć bolesnima od raka, od psihološke podrške do materijalnih sredstva, reagovala je naša Lili Papo. Videvši reportažu o mladoj ženi koja je izgubila kosu, što ju je više pogodilo od same bolesti, Lili, duboko ganuta, odlučila je pomoći toj ženi i drugima. Poklonila je svoju dugu i lepu kosu bolesnim ženama, da barem na taj način ublaži njihov bol.

Lili pre

i posle šišanja

SVICI SA MRTVOG MORA

Devet neotvorenih svitaka sa Mrtvog mora nađeni u jednom skladištu, otkriveni su 1952. godine, ni do danas nisu istraženi Dr Jonatan Adler , predavač na Univerzitetu Ariel na post –doktorskim studijama, istraživač na Hebrejskom univerzitetu , našao je bogatu tajnu sakrivenu u jevrejskom obrednom pojasu, gde su sahranjeni u depoima starine autoriteta. Unutra se nalazilo devet svitaka sa Mrtvog mora.

Pnina Šor, kustos i direktor projekata IAA Mrtvog mora, objasnila je njihov potencijal za rasvetljavanje jevrejskog života iz drugog veka pre nove ere i iz prvog veka nove ere. Pošto ovi tefilin iz pustinjskih pećina Judeje su samo primeri koje imamo iz perioda Drugog Hrama, mi ne znamo da li njihova obeležja odražavaju tradiciju određene zajednice ili da li oni predstavljaju više rasprostranjen tradiciju, odnosno da li su u skladu sa danas prihvaćenom Halaha.

ISPRAVKA IZ PROŠLOG BROJA MOSTA
Uz fotografiju sa letovanja u Pazariću napisana je godina 1954. a treba 1946.

**POSLEDNJI TELEFONSKI RAZGOVOR
I SVEUKUPNO DELO KOJE ĆE SE
PAMTITI**

**JAMILA KOLONOMOS
SADIKARIO**

prilog za knjigu Holokaust u Jugoslaviji
Priredio Milan Fogel

HOLOKAUST U MAKEDONIJI

Jevreji su vekovima živeli u Makedoniji, još od antičkog perioda. Pronađeni su arheološki ostaci sinagoga koji datiraju iz 3. i 4. veka nove ere. Jedna od odlika jevrejskog naroda su migracioni ciklusi, progoni i nesreće, koji su uslovlili prilagođavanje na nove životne uslove. Najznačajnija migracija koja je dovela Jevreje na Balkan odigrala se 1492. godine za vreme španske inkvizicije. Tada su mnogi Jevreji našli utočište u turskoj imperiji, za vreme vladavine Bajazita II. U 17. i 18. veku pored sefardskih stižu i aškenaški Jevreji. Međutim, posle Prvog svetskog rata, osiromašeni Jevreji napuštaju Makedoniju, najviše Bitolj, a i ceo Balkan. Mnogi odlaze u Palestinu, zatim Francusku, Ameriku, Čile...

Pre Drugog svetskog rata, za vreme ekonomske krize, a potom dolaskom Hitlera na vlast, ponovo počinju migracije Jevreja iz Makedonije. Do decembra 1939. godine iz Bitolja je otišlo više od hiljadu Jevreja. Samo za Izrael se iselilo 429 Jevreja, ali broj bi bio mnogo veći da su Britanci davali više dozvola za useljenje u Palestinu. U Bitolju je 1940. godine živelo 737 porodica sa 3.246 članova, u Štipu 140 porodica sa 550 članova, u Skoplju 1.181 porodica sa 3.795 članova. Ukupno je u Makedoniji pred rat bilo oko 8.000 Jevreja.

Posle nemačkog napada 6. aprila 1941. godine i kapitulacije Jugoslavije, Makedonija je već do kraja aprila bila podeljena između Bugarske, Italije i Albanije. U prvom naletu je bombardovano i Skoplje, a već 7. aprila Nemci su bili u jevrejskim kućama. Otimali su sve što su želeli iz prodavnica, skladišta, kuća i kamionima sve vredne jevrejske predmeti odneli u Nemačku. Najveći deo teritorije Makedonije pripao je Bugarskoj (kao i delovi Srbije i Grčke). Od okupacije 1941. do kraja 1942. godine Bugari su doneli 48 zakona, naredbi, instrukcija i mera protiv Jevreja. Ekonomski život je u celini bio uništen, nije bilo posla da se opstane, sve je bilo zabranjeno. Sve organizacije, verska služba, sastanci, zborovi, priredbe, izlaženje van geta,

posete, kafane, pozorišta, bioskopi, izlaženje posle određenog vremena, sve je to zabranila nova vlast. Deca su ostala kod kuće bez mogućnosti obrazovanja, nisu mogla da uče zanate i po ulicama geta prodavala su pečene bundeve i pečene semenke. Jevrejima su stavili na odeću zvezdu i od Jevreja, jugoslovenskih državljana, napravili su strance. Počelo je zatvaranje i deportovanje i Makedonaca i Jevreja. Bugare je narod dočekao sa cvećem i pesmom, a fašistički okupatori su asimilirali i denacionalizovali Makedonce, na silu su ih pravili Bugarima, osim Jevreja, oni nisu mogli da dobiju bugarsko državljanstvo.

Od prvih dana 1941. godine, od dolaska bugarskih fašista, bilo je očigledno da se ne mogu očekivati dobri dani za Jevreje. Hašomer hacair, Thelet lavan i druge cionističke organizacije bile su zabranjene i nisu mogle da rade. Oko 800 članova ovih organizacija stavilo se na raspolaganje pokretu otpora. Tada se formira 25 grupa sa preko 150 članova, tajno se organizuju grupe momaka i devojaka, radnika, intelektualca, studenta, trgovaca i drugih. Velika pažnja se posvećivala da akcije ne budu otkrivene i to uglavnom uspeva sve do 1943. godine. Čitave porodice su pomagale u čuvanju i smeštaju boraca i rukovodilaca pokreta otpora. Prema rečima rukovodilaca otpora Jevrejske kuće su bile najsigurnije. Jevreji su se pokazali kao dobri i hrabri članovi pokreta otpora. Učestvovali su u mnogim akcijama. Policija, sa svojim agentima i saradnicima, čiji broj je 1942. enormno povećan, uspela je aprila 1942. godine da uhapsi grupu veoma aktivnih Jevreja. Počela su suđenja i prva vešanja. Krajem jula 1942. godine, prvi put bugarski fašisti su osudili članove pokreta otpora: 9 njih je osuđeno na smrt vešanjem, a 10 njih na dugogodišnje kazne zatvora. U aprilu 1942. godine, na Baba Planini, osniva se prvi odred, vojna formacija, sa partizanima iz Bitolja, nazvan „Pelister“. Sa malo oružja i bez vojnog iskustva, partizani su se sudarili sa profesionalnom vojskom, odmornom i dobro snabdevenom. Brzo su bili opkoljeni i odred je bio uništen. Tada je uhvaćen, mučen i ubijen jedan Jevrejin, Pepo Pesko. Fašistička okupacija svakim danom bila je sve surovija, mnogi građani su uhapšeni i deportovani u Bugarsku. Iščezle su iluzije i zadovoljstvo od prvih dana okupacije, kada su građani Makedonije dočekali Bugare pesmom i cvećem.

Osnivaju se novi partizanski odredi, jula 1942. odred „Damjan Gruev“, a septembra iste godine odred „Jane Sandanski“. U ovim odredima ima sve više Jevreja. Bugari su pokrenuli ofanzivu protiv partizana. Partizanske jedinice se transformišu u manje grupe, a članovi pokreta otpora su prepušteni sami sebi. Stiže poruka: „Svako neka se sakrije gde može, u Grčku ili Albaniju ili u gradove, ako bude imao kada!“ Saznaje se da je bugarska vlada postigla sporazum sa Nemcima o proterivanju 20.000 Jevreja. Više od 600 Jevreja, članova pokreta otpora, našli su se u situaciji da moraju sami da se snađu. Deo Jevreja, članovi pokreta otpora, beži u Grčku i Albaniju. Još uvek Jevreji gaje nadu da će moći da se pridruže partizanskim jedinicama. Iz pisma Strahila Belova od 9. marta 1943. godine, upućenog na komandu odreda „Jane Sandanski“, sasvim se jasno vidi da odred ne može da prihvati Jevreje. Ni oštar ton pisma, zahtev da se odmah prime Jevreji u partizanski odred, nije pomogao.

Samo dva dana kasnije, 11. mart 1943. godine u 3 ujutro počela je akcija. U gradovima Skoplje, Bitolj i Štip sve je vrvelo od bugarske vojske i policije. Bugari, koji su u međuvremenu širili lažne informacije da će uzeti samo mlade koji treba da grade puteve, uz strašnu viku budili su ukućane; na silu su izvlačili ljude iz kreveta – muševce, žene, decu, bolesne i stare. Vikali su da za 10 sekundi moraju biti napolju. Govorili su im da uzmu pare i nakit i sve što može da se ponese, s obzirom da će biti preseljeni u Bugarsku. Narod je bio uplašen i zbunjen. Niko ne može ni da zamisli uništenje celog jevrejskog naroda. Pre nego što su Jevreje kao stoku ubacili u voz, pretresaju ih i oduzimaju sve vredne stvari. Zgrada „Monopola“ u Skoplju bila je spremna da privremeno primi Jevreje iz Makedonije.

Pod jakom stražom Jevreji su 1943. smešteni u zgradu Monopola

Bugari su po sporazumu sa Nemcima preuzeli obavezu da sa okupiranih teritorija – Makedonija,

južna Srbija i severna Grčka - predaju nacistima 11,500 Jevreja, a ostatak od 8,500 sa teritorije predratne Bugarske. Sa teritorije Makedonije svi Jevreji, koje je našla bugarska policija i vojska, bili su prebačeni u „Monopol“, spremni za transport u logor Treblinka, koji se nalazio u Poljskoj. Logor Treblinka osnovan je septembra 1941. godine pored železničke stanice. Prvi zatvorenici su bili Jevreji Poljske. Godine 1942. nemačka nacistička vrhuška je donela odluku o uništenju svih Jevreja Evrope. U Treblinku je izgrađeno 10 peći za spaljivanje ljudskih tela.

U „Monopolu“, koji je privremeno pretvoren u logor, Jevreji su imali surov život. Ipak, deo Jevreja, njih oko 150, uspeo je da se izbavi ili pobegne iz logora. Transport Jevreja preko Bugarske za Treblinku obavljen je u tri etape. Poslednji voz je krenuo iz Skoplja 29. marta 1943. godine, a stigao je u Treblinku 5. aprila u 7 časova, do 11 sati voz je bio ispražnjen. Kako bi voz stigao, žrtve su direktno bacane u peći, bivale zapaljene i ugušene. Tek novembra meseca 1943. data je naredba da se rasformira logor. Uništene su peći, a zemlja preorana da ne ostane nijedan dokaz za kriminalna dela koja su tu počinjena. Od makedonskih Jevreja, koji su transportovani u Treblinku, nijedan nije preživeo.

U Bugarskoj je situacija bila drugačija. Kada je trebalo pripremiti 8,500 Jevreja za transport u Treblinku, glas su podigli političari iz opozicije, crkveni velikodostojnici, intelektualci i obični građani. Car Boris II morao je da povuče naredbu. Većina Jevreja Bugarske je bila spasena.

U Drugom svetskom ratu stradalo je 7.148 Jevreja, odnosno 98% jevrejske zajednice Makedonije.

OTKRIVEN NOVI DNEVNIK IZ HOLOKAUSTA

Dnevnik Rivke Lipszic, koji beleži šest meseci života u getu u Lođu, Poljska, očima 14 – godišnje devojke, otkriven je 2008. godine, a objavljen je nakon opsežnog procesa provere identiteta. Njen dnevnik ima čudno poreklo. Stranice su navodno otkrivene 1945. za vreme oslobođenja, pored krematorijuma u Aušvicu. Lekar Crvene armije, po imenu Zinaida Berezovskaja, našla je dnevnik i od tada je bio kod nje do njene smrti. Dnevnik je 2008. iznela na videlo Berezovskaja unuka, terapeut, koja živi u San Francisku, a štampan je ove godine.

Čini se da priča da ima mnogo misterioznih delova: Zašto je porodica Berezeskaja dnevnik toliko dugo držla sakriven od javnosti? I kako je dnevnik iz Lođa transportovan u Aušvic, gde su zatvorenici redovno skidani do gola i pregledani nakon ulaska? Teorija stručnjaka uključenih u proces autentifikacije govori da je dnevnik bačen u smeće ili, još verovatnije, da je dnevnik spasao Sondercommando i tako ostao sakriven sve do oslobođenja.

Lekarka Zinaida Berezovskaja

Rivkina sopstvena priča je takođe misteriozana. Evidencija verske tinejdžerke, čiji dnevnik dokumentuje njenu trajnu veru kao uslova opstanka u getu, pogoršala se. Ona je rekla da je bila transportovana iz Aušvica u radni logor prema granici sa Rusijom, a potom u Bergen – Belsen i da je po oslobođenju hospitalizovana u Nemačkoj. Poslednji zapis, koji potiče iz septembra 1945, ukazuje da je Rivka bila veoma bolesna i da nije mogla biti dalje transportovana. Ne postoji dokument o njenoj smrti, najverovatnije je umrla u 16. godini života. Lekarka Berezovskaja je umrla 1992. godine u Rusiji, a njen dnevnik je prilikom posete odnela sa sobom njena unuka iz Amerike. Smrcu lekarka, ako je istina da je dnevnik nađen u Aušvicu, ostaće tajna kako je dnevnik ipak dospao u njene u ruke.

S obzirom da je Dnevnik bio sakriven 70 godina, sačuvan je u dosta dobrom stanju

ŠAVUOT

Priredili Šmuel i Miriam Aviezer
Hag habikurim, Hag natan Tora, jedan od najzanimljiviji naših praznika

Praznik Šavuot jedan je od tri regalim שלושה רגלים Izraz regalim dolazi od reči REGEL tj noga, kada se ide pešice u Jeruzalem. Izraz je zajedničan za tri praznika, Pesah, Šavuot i Sukot. Sva tri praznika imaju još nešto zajedničko, a to je njihova veza obrađivanjem zemlje.

PESAH, praznik proljeća, početak žetve ječma השעורה קציר
ŠAVUOT, praznik prvenstva, חג ביכורי
קציר praznik prvih plodova ječma, dolazi od reči prvorodjen בכור
SUKOT, praznik berbe zove se i חג האסיף kad sabereš trud svoj s njive, Druga knjiga Mojsije 23 16

ŠAVUOT PREMA TRADICIJI

Zreli plodovi, prvenci, koji rastu u zemlji i na drvetu treba da se nadju u svakoj kući na šavuot. I to 7 vrsta שבע המינים kao što piše u (Petoj knjizi Mojsija 8.8) U zemlju izobilnu pšenicom i ječmom i vinovom lozom i smokvama i šipkom, zemlju izobilnu maslinom od kojeg biva ulje i medom... "Pšenica i ječam kao osnova za hleb, vinova loza, smokve i šipak, jestivi plodovi, kao vino od vinove loze, maslina za ulje i med' slatko. No kako med nije plod koristi se datulja tj tamar. Za šavuot jedu se i piju mlečni proizvodi i za to ima nekoliko objašnjenja,

1 reč mleko חלב u gemetriji iznosi vrednost od 40 i označava 40 dana i noći koje je Mojsije proveo na brdu Sinaj pripremajući 10 zapovesti.

2 Naši su se mudraci pobrinuli da se za svaki praznik jede jedna vrst jela, vodeći se prema Bibliji. Prema tome u Pjesmi nad pjesmama (4.11) piše, "S usana tvojih kaplje sat, nevjesto, pod jezikom ti je med i mlijeko.."

Običaj je i prskanje vodom jedan od predstavljanja blagosiljanja. Za šavuot se čita Knjiga o Rut, (1.2, 2.1, 2.5, 7,)jer tamo piše" ... s njom dodje i Ruta Moapska, snaha njena, vrativši se iz zemlje Moapske, a dođoše u Betlehem u početku ječmene žetve..."

Šavuot je i praznik davanje, primanja Tore חג מתן תורה U vreme Šavuot Izraeličani su primili na svečan način, pod gorom Sinaj, DESET ZAPOVESTI ..(Druga knjiga Mojsije, 19.1

"Prvoga dana trećeg mjeseca po što izađoše sinovi izraelovi iz Egipta...")Dan nakon sedera Pesaha počinje se brojati sedam punih sjedmica. To je period zvan SFIRAT HAOMER. Tada na radiu čujete danas je 11ti dan u omeru. U to vreme muškarci se ne briju. Nakon sedam sjedmica, ide se pješice na Beit Hamikdaš tj u Jerusalem עיר הקודש ukrašeni vjencima i sa snopovima klasa i pšeničnih stabljiki u ruci עם זר שבולת ושעורה Običaj je ukrasiti kuću granama bambusa, sećanje na bambusove trske kojima je spašen mali Mojsije ...uze kovčežić od sita i obli ga smolom i paklinom i metne dijete u njega i odnese ga u trsku kraj rijeke. Pošto je to i praznik kad je narod Izraela primio Toru, cele se noći čitaju odlomci iz Tore, Mišne i Talmuda, naglašavajući 613 micvot, od kojih 248 simboliziraju broj delova u čovečjem telu i 365 dana u godini. To se zove TIKUN HACOT koji počinje u 22 časova i traje celu noć. Prema verovanju u ponoć se otvaraju nebeske kapije נפתחים שערי השמיים Tada možete izreći želju koja, (tako kažu), će se ostvariti.

Ovo su drevni običaji koji se još uvek drže i obeležavaju ih pobožni Jevreji

U MODERNO DOBA održali su se neki od tih običaja. Jedu se mlečni proizvodi. Poželjno je imati u kući sedam vrste voća i povrća.

Deca idu u vrtić i u školu okićeni cvetnim vencem i košaricom u kojoj ima 7 vrsti voća i povrća. U kibucima je nagalšen Hag habikurim uz pesmu i ples. Na svečan se način u povorci iznose plodovi prvenci, prvorođene bebe i one koje su rođene tokom te godine, telad i druga živad koja se okotila te godine, cveće koje je po prvi put zasađeno, sadnice i mladice koje su po prvi put dale plod. Svi su okićeni vencima, a bosonoge mlade devojke u belim platnenim dugim haljinama, sa vencem na glavi plešu i pevaju. Deca nose košarice u kojima je voće i povrće uz pratnju majki. Svi nose vijence na glavi a majke imaju kitu klasja u ruci.

Šavuot je veseo praznik. Ide se na izlete,poželjno pešice bilo u prirodu ili na plažu i pevaju se vesele pesme.

Najveća atrakcija je lejl Tikun hacot- Novine i radio obaveštava o besplatnim noćnim izletima koji počinju obično u 10 naveče a i kasnije i traju celu noć. Tokom vremena ti noćni izleti poprimili su razne karaktere. Pobožni se drže strogo onoga što je napisano i čitaju celu noć odlomke iz Tore, Mišna i Talmuda te slušaju tumačenja rabina i svojih učitelja, i sve je to praćeno pesmom i plesom a ponekad i dramatisiranim prikazima.

Oni manje pobožni vode razgovore o Kabala, hasidizmu, čitaju odlomke iz knjiga mudraca i modernih filozofa i sve to uz bučne komentare. Sadašnja mladež provodi noć čitanjem poezije, proznih tekstova komentirajući i raspravljajući ta stvaranja. Ponekad se organizuju i tzv work shop gde se obrađuju literarna dela.

Ono što je zajedničko i pobožnima i modernim Jevrejima je to da se provodi jedna noć u duhovnom prožimanju uz duhovno ispravljanje, od reči tikun תיקון-

Sem ovih noćnih izleta organizuju se u parkovima posebne pozornice na kojima poznati pevači, koji pevaju stare pesme.

Ljudi dolaze sa decom, čak sa psima, izležavaju se na travi i ležerno, pevaju , ili ne, te uživaju u veseloj raspoloženju

Za Šavuot nema posebnih čestitki, jednostavno se kaže HAG SAMEAH.

KOŠER

ŠTA PODRAZUMEVA OVAJ IZRAZ?

Priredio M.Fogel

Košer podrazumeva izraz „**Podobno za jelo**“, ali to nije tako prosto. Sisari, ptice, ribe, pa čak i neki skakavci su košer samo ukoliko ispunjavaju kriterijume precizno postavljene u Bibliji i rabinskim zakonima - Samo životinje koje imaju kandže, razdvojena kopita i da preživaju dozvoljeno je za jelo – Biblija.

Za ptice se navodi koje nisu košer, a da li to znači da su sve ostale košer? Najčešće postavljano pitanje je da li su ćurke košer? Kokoške jesu, ali fazani i jarebice nisu, a istom rodu pripadaju i ćurke, ne rodu kokošaka! Ipak, ćurka je zastupljena u košer ishrani. Da li je to nedoslednost u sprovođenju pravila Halaha? Rabin Yitzchak Isacc Liebes je 1990. razrešio dilemu na sledeći način: " Ako to izgleda kao pile, hoda kao pile i kokodače kao pile, onda je to piletina“.

Drugi uslov je košer klanje od strane šahtera, stroga pravila kako se koje životinja kolje da ne pati, da se odstrani krv itd.

Treći uslov je odvajanje mesa i mleka. Meso i mleko ne mogu biti kuvani zajedno, niti se mogu jesti u isto vreme.

Treća kategorija je parve hrana, u slobodnom prevodu neutralna, koja se može jesti i sa mesom i sa mlekom, ali svi oni zajedno moraju imati košer sertifikat. Jaja, riba (ne sve vrste), voće, povrće, žitarice i sokovi su zajedničke parve namirnice. Ostale parve

namirnice su testenine, bezalkoholna pića, kafa i čaj, kao i mnoge vrste slatkiša i grickalica.

Četvrto, a to je poseban problem, jeste povrće koje automatski spada u košer, odnosno parve hranu. Međutim, povrće može biti napadnuto od raznih insekata, koje često ni ne primetimo, a insekti nisu košer. Zato ja u samouslugama ne kupujem, na primer, mirođiju ili listove peršuna, jer su toliko prskani raznim preparatima, da bi se uništilo eventualno prisustvo insekata, da to apsolutno nije zdravo.

Peti uslov je košer kuhinja. Sudovi u kojima se kuva meso i mleko moraju biti odvojeni. Verovatno zato što Halaha nema poverenja u domaćice da su sudovi posle upotrebe dobro oprani?! Sad, moramo priznati da to i nije bilo lako u stara vremena kad se koristila grnčarija, ali danas baš nismo sigurni, pored raznih deterdženata i metalnog posuđa, da sudovi moraju biti odvojeni.

Košer vinarija – izraelska košer vina priznata su u celom svetu i veoma često nagrađivana visokim priznanjima

Ova tema je mnogo šira i kompleksnija od ovih nekoliko osnovnih pravila o Kašrutu. Ipak, moram da postavim jedno pitanje, kada smo već stigli do neživih stvari (sudovi), kako se utvrđuje koji je šešir ili koja je perika košer? Da li se polazi od toga da li su navedeni predmeti pogodni za jelo ili je dovoljno da imaju sertifikat rabinata?

ZANIMLJIVOSTI

SVICI SA MRTVOG MORA

Devet neotvorenih svitaka sa Mrtvog mora nađeni u jednom skladištu, otkriveni su 1952. godine i do danas nisu istraženi. Dr Jonatan Adler, predavač na Univerzitetu Ariel na post – doktorskim studijama, istraživač na Hebrejskom univerzitetu, našao je bogatu tajnu sakrivenu u

jevrejskom obrednom pojasu, gde su sahranjeni u depoima starine autoriteta. Unutra se nalazilo devet svitaka sa Mrtvog mora.

Pnina Šor, kustos i direktor projekata IAA Mrtvog mora, objasnila je njihov potencijal za rasvetljavanje jevrejskog života iz drugog veka pre nove ere i iz prvog veka nove ere.

MARATON

U TEL AVIVU I BEOGRADU TAKMIČARI IZ KENIJE APSOLUTNI ŠAMPIONI

TEL AVIV

Kenijski maratonac Jezekilj Koech prešao je ciljnu liniju za 2:14:40 sati. Nakon 80 godina od kada je održan prvi maraton u Tel Avivu, na ulicama grada pojavilo se rekordnih 40.000 trkača iz Izraela i inostranstva, koji su učestvovali u najvećem međunarodnom sportskom događaju u Izraelu. Kenijci su osvojili prva tri mesta.

Jezekilj Koech prolazi kroz cilj

BEOGRAD

Ove godine na 27. Beogradskom maratonu ukupno je učestvovalo 3.638 takmičara iz 50 zemalja, što je rekord Beogradskog maratona. U Trci zadovoljstva učestvovalo je više od 20.000 ljudi.

Pobednik 27. Beogradskog maratona u muškoj konkurenciji je Kenijac Talam Bernard Kipkorir. Kipkorir je 42.195 metara pretrčao u vremenu 2,14,35, ostavivši iza sebe zemljake Samoja Kimelija Pola (2:15, 50) i Kijutu Edvina Kiplagata (2:21,50).

Bernard Kirkporir zadovoljno širi ruke

U ženskoj konkurenciji pobjednica je Kenijska atletičarka Ajabej Veleri Džemeli. Na taj način potvrdila je apsolutnu dominaciju Kenijaca.

U **JERUSALIMU** je 21. marta ove godine održan takođe maraton, na kome je Kenijac Ronald Kimeli Kurgat pretrčao stazu za 2:16:06 i tako postao najbrži takmičar do sada.

Preko 25.000 trkača učestvovalo je u četvrtom godišnjem maratonu grada, polumaratonu , 10km, 5km i 800 metara trčanja.

IZRAELSKI SATELIT OFEK 10 LANSIRAN U ORBITU

Neki ga nazivaju špijunski, ali njegove mogućnosti su mnogo veće, pre svega u mirnodopske svrhe, u meteorološkim predviđanjima. Konstruisan je na radarskoj bazi i moći da šalje odgovarajuće podatke preko dana, noći i u svim vremenskim uslovima.

Druga vest. Najnoviji kopneni pokretni radar , nazvan Štit od vetra , biće uz pratnju pešadijskih ili oklopnih jedinica prebacivan na neprijateljsku teritoriju, čime će se dobiti brže i blagovremene informacije o izvorima dolaznih raketa i minobacačke vatre. Time će, između ostalog, civili imati više vremena da se povuku u skloništa.

Ovaj radar je posebno značajan zbog blagovremenog reagovanja na raketne napade iz Gaze i Libana.

IN MEMORIAM

Priredio M.Fogel

CVI LOKER (1915-2014)

Napustio nas je Cvi Loker, diplomata, istoričar, jedan od najistaknutijih članova HOJ.

Cvi je rođen u Novom Sadu, u verskoj porodici, ali on sam nije bio vernik. Kao mlad pridružio se cio-

nističkom pokretu i 1939. stigao je kao turista u Palestinu. Drugi svetski rat zatekao je Cvija u Tel Avivu. Uspeo je da dobije studentski sertifikat, koji mu je omogućio ostanak u Palestini. Kao dobrovoljac jugoslovenske kraljevske vlade, zajedno sa drugim dobrovoljcima, prebačen je iz okoline Haife logor Agami kraj Aleksandrije, a otada su napredovali s Montgomerijevom Britanskom VIII armijom kroz Zapadnu pustinju. Njegova jedinica bila je pri intendantskoj službi, koja je prenosila municiju i drugi materijal za front. Od 1944. do 1947. godine bio je činovnik u britanskom Ministarstvu informacija u Kairu. Po proglašenju države Izrael stupio je u Ministarstvo inostranih poslova. Tu je počela Cvijeva bogata diplomatska karijera. Bio je izraelski diplomata u Rumuniji, Jugoslaviji, Italiji, Francuskoj, na Madagaskaru, Mauricijusu, Haitiju, u Ministarstvu spoljnih poslova Izraela, a bio je i šef kancelarije izraelskog predsednika Šazara.

Istovremeno, a posebno posle odlaska u penziju, učestvovao je na mnogim naučnim skupovima i objavio niz radova u zemlji i inostranstvu. Zajedno sa suprugom Rahelom veoma uspešno je vodio i obogatio novim dokumentima Arhiv Eventov, u sklopu kampusa Hebrejskog univerziteta.

Veoma su zapažena njegova autorska dela u Leksikonu jugoslovenskog Jevrejstva u izdanju Jad Vašema (1988. godine).

Na sahrani 27. maja ove godine okupilo se puno prijatelja i poštovalaca dela Cvija Lokera. Pored članova porodice od Cvija su se oprostili članovi HOJ, Moše BenŠahar i Miriam Aviezer, koja je naglasila da je, između ostalih, ostao nezavršen rad na kojem je radio dugi niz godina Index imena – Raguz. Njegov rad nastavljaju Dana Finci Jehezkel, Haim Damir Peković i Miriam Aviezer Steiner.

ILANA ŠAFIR (1924- 2014)

Ilana Šafir je rođena 1924 u Sarajevu, bivšoj Jugoslaviji. Ilana je bila učenik u srednjoj školi za arhitekturu, kada su njene studije prekinut od strane nacističke invazije Jugoslavije. Porodica je pobjegla u južni region zemlje koja je bila pod italijanskom vlašću. Ilana je počela da slika pejzaže iz malog sela Kula, gde je porodica našla utočište. Videći da se njena porodica znatno razlikuje od lokalnih seljana, bilo je jasno svima, uključujući i italijanske vojnike, da njena porodica ne pripada selu. Da je neko otkrio njihov pravi identitet, oni bi bili izgubljeni, ali oni su preživeli zahvaljujući činjenici da nijedna duša, ni dete ili odrasla osoba nije sve vreme pomenula reč „Jevreji“.

Posle rata, Ilana je mogla da počne svoje studije na zagrebačkoj Akademiji umetnosti, gde je diplomirala 1949. Ubrzo nakon toga porodica je emigrirala u Izrael i konačno se naselila u Aškelonu, gde je Ilana ostala do kraja života.

Ilana je počela da slika i crta pridošlice u obližnjem tranzitnom kampu. Ovaj kreativni period je kulminirao izložbama u Izraelu, Holandiji i Švajcarskoj. Rad iz ovog perioda odražava tugu i patnju Jevreja.

U ranim šezdesetim Ilana više ne oseća potrebu da oslikava tužna jevrejska lica i počela je da traži nove pravce i izražajna sredstva. Tada je počela da radi mozaike i akvarele. Dve tehnike, uprkos njihovim razlikama, uticale su jedna na drugu na kreativan način.

Istovremeno, Ilana radi keramičke skulpture, koje odražavaju drugu stranu njene kreativnosti.

Međutim, Ilana se sve vreme vraća mozaiku i krajem devedesetih i početkom novog milenijuma počinju da stižu priznanja iz svih

krajeva sveta. Jedna od najvećih mozaičkih kompozicija, „Svet“, 2004. godine postavljena je u Aškelonskom kulturnom centru (pozorište i opereta).

OTTO KOMORNIK (1924 - 2014.)

Svetski moreplovac, otisnuo se na put bez povratka.

Zahvaljujući

prezimenu Komornik, kada je 1941. u potrazi za ocem, kraljevskim oficirom, koga su zarobili Nemci, stigao u Beograd, greškom je upisan kao Slovenac. To mu je omogućilo da relativno mirno živi u okupiranom gradu, odnosno, da izbegne nemačke potere za Jevrejima. Međutim, među prijateljima, koji su znali njegovu tajnu, našao se i jedan, koji je za pare rešio da ga preda Gestapou. Kako su se kretali u istom društvu, pravi prijatelj je saznao za namere izdajnika i Otto je u poslednjem momentu 1944. prebačen u šumu.

Posle oslobođenja, 1948. godine, brodom Kefalos stigao je u Arc. Prvo je bio mobilisan u vojsku, mornarica, a po završetku rata za nezavisnost, dobio je posao u trgovačkoj mornarici. Kao mornar obišao je tokom skoro 40 godina plovidbe ceo svet. Sa dugih puteva doneo je puno uspomena i jednu veliku ljubav prema fotografiji. Njegove najnovije fotografije postale su sastavni deo izveštaja sa raznih skupova HOJ. Danas njegovu zaostavštinu čuva supruga Ljilja.

VIOLA TABORI (1925 – 2014.)

Viola Gotfrid je rođena u Sarajevu, a posle Drugog svetskog rata počela je da studira farmaciju u Zagrebu. Nije stigla da završi studije, jer se već decembra meseca 1948. godine sa porodicom preselila u Izrael. Sa majkom i sestrama je živela u Tirat HaKarmelu, gde je upoznala budućeg supruga Jakova Taborija. U Pardes Hanu su osnovali malo preduzeće za proizvodnju osvežavajućih pića, koje je preraslo u giganta. Pored aktivne pomoći suprugu u svim poslovima, Viola se istakla u dobrovoljnom i društvenom radu. (*Juče, danas... Ženi Lebl*)

KNJIŽEVNI DODATAK

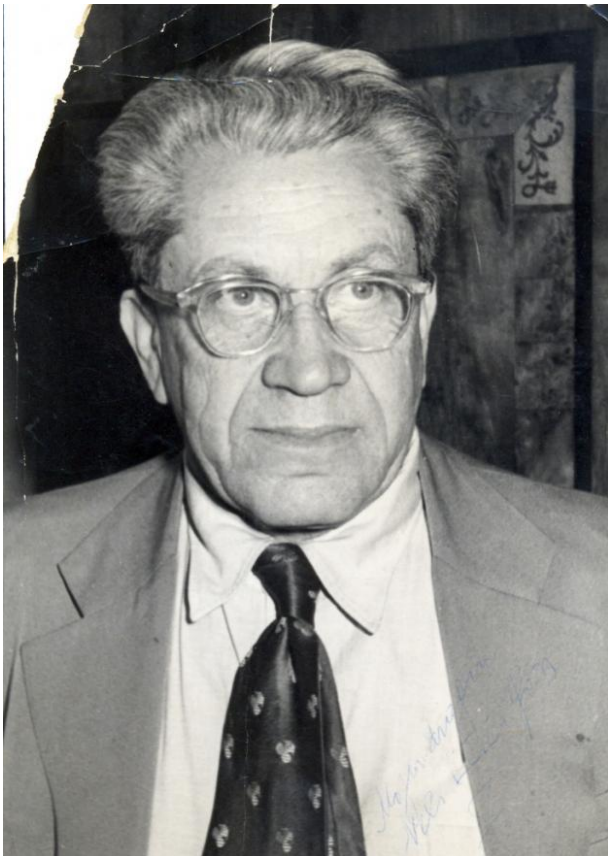
BROJ 22

MART, APRIL, MAJ 2014.

Urednik Milan Fogel

Ovaj broj Književnog dodatka posvetili smo

Žaku Konfinu, književniku, lekaru ...

ŽAK KONFINO (1892-1975)

KRATKA BIOGRAFIJA

Žak Konfino rođen je 1892, u Leskovcu, u zanatlijskoj porodici. Osnovnu školu završio je u Leskovcu, nižu gimnaziju u Nišu, a višu gimnaziju u Beogradu. Medicinu je studirao najpre u Beču (1910 - 1914.), a završio je u Bernu (1916 - 1918). Po završenom školovanju bio je lekar u Leskovcu.

Njegovi preci proterani su iz Španije u XV veku i živeli su kao sefardski Jevreji u Carigradu i Solunu, da bi se krajem 18. i početkom 19. veka doselili u Leskovac. Još za vreme prvog svetskog rata Žak Konfino se vratio u Srbiju i kao lekarski pomoćnik služio je u Valjevu i Leskovcu, zatim je sa srpskom vojskom dospao u Albaniju.

U rodnom gradu Leskovcu radio je kao lekar od 1920. do 1936. godine, kada je prešao

u Beograd i otvorio privatnu ordinaciju, kao stručnjak za lečenje astme i rendgenologiju. Zahvaljujući Konfinu, Leskovac je dobio prvi rendgen aparat još 1924. godine.

Posle kapitulacije Jugoslavije 1941. godine, zarobljen je i interniran u logor Boljako u Italiji. Godine 1943. pobjegao je iz logora i stigao u Švajcarsku, gde se već nalazila njegova žena Greta Tib, glavni sekretar Društva za pomoć Jugoslovenima. Monarhistima se nije sviđalo kako uređuje ilegalni list Sloboda i prijavili su ga švajcarskim vlastima. Bio je uhapšen i uskoro je morao da napusti Švajcarsku. Sa grupom lekara priključio partizanskom štabu na Visu. Po oslobođenju Beograda bio je do marta 1946. lekar Glavne vojne bolnice.

„Kada sam se vratio u svoj zavičaj, u Leskovac, nisam tamo našao nikog svog i ni jednog Jevrejina. Ni groblja više nije bilo. Ni bogomolje. Ni ikakvih drugih tragova da je tamo stolecima i do nedavno postojao neki jevrejski živalj“, rekao je Žak Konfino u predgovoru poslednje knjige. Ipak, baš zahvaljujući delu Žaka Konfina, Leskovčani će dugo biti ponosni na svog sugrađanina Jevrejina.

Do kraja života je bio aktivan u Jevrejskoj opštini Beograd i Savezu JOJ. Umro je 1975. u Beogradu, gde je i sahranjen.

Konfino je bio integracionista, ne asimilant, kako se to danas kaže. Za njega je Jevrejstvo bilo samo vera, ali ne i nacija i sebe je upisivao kao „Srbina Mojsijeve vere“. Kada je pisao o Jevrejima u Leskovcu, nije štedito ni sugrađane Srbe, ali njegovo pisanje nije bilo tako oštro u kritici palanačkog mentaliteta, kao što je to bio slučaj kod Branislava Nušića. Još pre Drugog svetskog rata, dok je boravio u Leskovcu, objavio je u kolekciji „Naša knjiga“ prvu zbirku humoreski „Moji opštinari“ 1934. godine; naredne godine „Lica i ličja“; u 1937. objavljen je u istoj kolekciji roman „Moj Jocko“, a uoči rata, 1941, »Humoreske«. U Politici, još u vreme kada je radio u Leskovcu, 1932. godine, objavljena je prva njegova priča, ali bez navođenja autora. Žaku nije bilo pravo pa je prvom prilikom sa novom pričom

„svratio“ u Politiku i ponudio priču. Bio je spreman, ako odbiju da je objave, da ih pita kako im je onda bila dobra njegova prethodna priča koju su štampali, a nisu ni ime autora napisali. Međutim, uredniku se priča svidela i odmah je prihvatio da se štampa. Samo u Politici je štampano oko stotinu njegovih priča. Do kraja života Žak Konfino je objavio preko dve stotine priča u raznim listovima i časopisima.

Žak Konfino je napisao četiri romana: Moj Jocko, Beograd, 1937, „Geca Kon“, Moje jedinče, Beograd, 1952, „Prosveta“, 100 godina — 90 groša, Beograd, 1952, „Novo pokolenje“, Jesi li ti razapeo Hrista?, Beograd, 1968, „Jež“.

Na omotu romana „Jesi li ti razapeo Hrista“ Oskar Davičo je napisao: „...mučan život jevrejske i srpske sirotinje, neka se pričaju ljubavne zgode mladih ljudi raznih vera, ... neka to pripoveda Žak Konfino na svoj humoristički način u tradiciji Pereca i najboljih stranica Šaloma Alejhema... možda je to razlog što izdvajam ovu knjigu iz obimnog opusa ovog pisca, što je smatram njegovim najboljim i najkompletnijim delom, delom visoke ljudske i književne vrednosti“.

Za ovaj Književni dodatak izdvojili smo nekoliko priča, odlomaka iz romana „Jesi li ti razapeo Hrista“.

HRISTOS SE RODI, TIJA POLOMBA

Na Purim nam se Žak maskirao kao Miloš Obilić, a hahamov Urijel kao Milan Toplica; cara Murata igrao je — kao gost — Caka koji je, u civilu, prodavao đacima đevreke i drugo pecivo.

Ogroman uspeh požnjeli su naši umetnici u skeču „Boj na Kosovu“. Naravno, tu nije važno što je taj boj bio na Kosovu nego je važno što tu gine car Murat koji nije bio ništa bolji od morskog Amana, našeg din-dušmana... Žak je kao reditelj koristio svoje rediteljsko pravo u pogledu nekih sitnijih izmena u tekstu, kako bi publika razumela da je taj car Murat u stvari — Aman i niko drugi.

U ulozi Miloša Obilića Zak je neobično podsećao na našega pretka Mordehaja, a Urijel je bio pljunuta kraljica Ester, lepotica (nećaka pomenutog Mordehaja), koja je naš narod spasla od Amana. A Caka. .. o njemu ne vredi ni govoriti, jer toga cara Murata, kao i Amana, mi mrzimo i preziremo, što je i zaslužio.

Pa kad je neko već tako umetnički nastrojen, on teži za većim ostvarenjima. Zato nije čudno što se Zak sav založio da za naredni Purim spremi svojoj publici još veće iznenađenje. I tu je došla kao poručena igra koledara koju

hrišćanska deca izvode o Božiću. Dakle, na taj praznik zalazi u hrišćanske domove car Irod u pratnji triju mudraca sa Istoka i izvode tu njihovu tradicionalnu maskeradu, pomenute koledare. A jedan od tih koledara, i to baš car Irod, nije bio niko drugi nego glavom i bradom onaj Žakov umetnički kolega, car Murat, koga je Miloš Obilić rasporio na Kosovu polju. On je imao sve oznake carskog dostojanstva: i krunu na glavi, i carsku togu s velikim krstom na leđima, prošaranu većim i manjim zakrpama: imao je bele brkove i dugačku, sedu bradu, i potpuno nagaravljeno lice, i sablju dimiskiju; a da ne govorimo o onom savršenom carskom držanju, kakvo nemaju ni pravi, rođeni carevi. Ali izdao ga je glas, isti onaj glas kojim je svojim mušterijama, đacima, dočaravao svoje pecivo, kifle, đevreke i kolače.

Tim istim glasom sada je car Irod sa ostalim koledarima pevao to njihovo »Radujtesja i veselitesja«, njime je i on sam carski nastupao u svojoj solo-partituri »Ja sam Irod car«, i Zaku je bilo dovoljno da ga samo dva-tri puta čuje pa da se seti da to ne može biti niko drugi nego baš Caka.

Žak je svoje mišljenje i svoje utiske saopštio svojim drugovima, umeticima: Urijelu, hahamovom sinu, i Kamčetu Kariju, a ovi su se, pošto su se nagledali čuda, složili s njim. Ali dok je do tada Jevrejčiče nesvesno zadržavao strah da bi neko mogao da im zameri, ili da ih izgrdi što se motaju s koledarima, te su nekako sa snobivanjem pristajali uz onu gomilu dece koja je činila neku vrstu počasne svite koledara — sada ih je to neodoljivo privlačilo njima.

Žak je sa svojim drugovima sva tri dana Božića pratio koledare, ulazio s njima u hrišćanske domove, slušao uvek sa istom pažnjom i uživanjem šta oni govore i pevaju, gledao šta izvode i, dok je Božić prošao, cela tajna koledara bila je proniknuta, sve njihove pesme i ostala prikazivanja naučena.

Bogovski su Žak i njegovi drugovi proveli taj Božić. Baš kao da je i njima bio praznik. Tri dana lutanja s koledarima bilo je dovoljno da se i sami osećaju »koledarski«. A trećeg dana Božića, baš kad su prolazili pored Žakove kuće, njemu je palo na pamet da predloži caru Irodu da navrate i do njih.

Ali onda je došao kraj lepog igri:

— Ej, šmokljo nijedan! — rekao mu je car osorno i podrugljivo, uz grohotan smeh ostale pratnje. — Otkud sad koledari u jevrejskoj

kući: Ajd', kidaj. Marš odavde!

— Ti mi pa mnogo znaš! — setio se Žak da mu odgovori, pa je, uvređen do dna duše, strugnuo s drugovima.

Žak i Urijel su pametna deca, ali jedno ne mogu da shvate: zašto se Isus ne bi mogao roditi i u jevrejskoj kući? I kad oni kao osnovci to nisu mogli da shvate, još manje je mogao da shvati Kamče koji još nije ni pošao u školu.

— Mi smo, sine, Jevreji — pokušala je to Žaku da objasni mama, ali on od toga nije mogao da postane pametniji.

— Ali, zašto on ne može da se rodi kod nas? — vraćao se Žak na polaznu tačku.

— Ne može ni kod njih, sine — branila se Klara, Žakova mama.

Ali Zak je neumoran:

— Pa zašto onda oni uvek kažu »Hristos se rodi«?

— Oni to samo tako kažu, sine.

Zaista, on se sada vrlo dobro seća da nigde, ni u jednoj kući, nije video maloga Isusa. On je čuo da koledari pozdravljaju sa »Hristos se rodi!«, ali video nije ništa. To su, dakle, oni »samo tako« govorili! ... Kao što ni car Irod nije bio istinski car Irod...

Ljudi su samo tako govorili.

Tri drugara su posle bogzna koliko puta — upravo kad god bi se negde našli sami — izvodili ceo taj koledarski ceremonijal i bili su uvereni da oni to mogu da izvedu bolje od Cake i njegove družine. Pa kako je Purim bio na pragu pomislili su da bi to moglo biti iznenađenje koje bi sve u mahali zadivilo.

I, eno ih, ozbiljno se pripremaju. Ali to nije laka stvar. Tu su ti, brate moj, potrebni brkovi, pa brade, pa sablje, pa toge, pa kivot — jao, znate li vi šta je to kivot? — za skupljanje dobrovoljnih priloga, i ja prosto ne umem ni da nabrojim šta je sve potrebno. A sve to oni su još morali da pripremaju u najvećoj tajnosti! Kad im se učinilo da su se već solidno spremili, došli su na misao da izvedu najpre jednu — kako bi rekli — generalnu probu. Ali pravu, kao da je već Purim, i kao da oni to stvarno izvode. Cara Iroda je igrao Žak, dok su Urijel i Kamče igrali mudrace sa Istoka. Urijel je kao stariji uzeo dve uloge: Valtazara i Melhiora, a Kamčetu je dopalo da igra Gašpara. Lica su ćumurom nagaravili da ih niko ne prepozna; njihovi izvrnuti kaputi izgledali su kao prave carske toge, odnosno kao odežde mudraca sa istoka; kao kivot Žak je upotrebio maminu pudrijeru, dok su tutke (stabljike od sasušene konoplje) služile mudracima sa Istoka kao magarci, a caru Irodu kao konj.

Najpre su otišli tija-Palombi. Tija-Palomba je rodila i odgajila osmoro dece te je od njih doživela svakojaka čuda i pokore. Zato se nije nimalo uplašila kad ih je ugledala. Međutim, njihov pozdrav je učinio poražavajući utisak. Jer, koledari su sasvim koledarski pozdravili: — Hristos se rodi!

Ona se jedva pribrala da im odgovori:

— Ali, nesrećna deco, pa mi smo Jevreji!

— Pa i mi smo Jevreji, Tija Palomba, ali to se tako kaže — objasnili su neobični gosti. A onda su, na njeno najveće zaprepašćenje, stali da izvode svoj program. Tija Palomba je jedva razumevala srpski, a staroslovenski baš nimalo. Tek kad je car Irod otpočeo svoju tačku, ona je došla k sebi. Videla je da je jadan car Irod u velikoj nevolji, jer mu se levi brk sasvim iznenada i neočekivano odlepio, pa je morao u isto vreme i da rukuje sabljom dimiskijom i da pridržava brkove. Iz toga je ona zaključila da će sve ovo biti neka šala za purimske maskerade i, kad je, posle svega, pristupio Gašpar, mudrac sa Istoka, i pružio joj pudrijeru, ona je bez razmišljanja spustila u nju dve kocke šećera.

Drugim recima, turneja je otpočela pod dosta srećnim okolnostima. Koledari su obišli još nekoliko domova i sve se odvijalo po programu.

Međutim, posle su iskrsele neprilike zbog kojih se turneja nije srećno i završila. Kad su u podne pošli na ručak, koledari su, premda još nisu bili obišli sve domove, odlučili da podele skupljeni prihod.

Ali, eto šta se događa kad nemaš utvrđene cene: kad su naši koledari izvrnuli pudrijeru, našli su u njoj jedan dinar, dva stoparca i dve kocke šećera. A onda se ponovilo nasilje, uobičajeno tamo gde vlada pravo jačega: car Irod je uzeo dinar, Urijel je uzeo dva stoparca (po jedan za Melhiora i Valtazara) i Gašparu su ostale samo dve kocke šećera.

Gašpar, mudrac sa Istoka, mada još nije pošao u školu, vrlo dobro je znao da razlikuje dinar od stoparca (koji čini ravno pola dinara), a njega od dveju kocki šećera. I, naravno, nadao je dreku, udario u plač, psujući Iroda i onog drugog kako su zaslužili, a kad je došao kući napravio je lom.

Tija Solči je pokušala da umiri svog ljubimca, ali sve njene reči nisu bile u stanju da pretvore šećer ni u stoparac, a kamoli u dinar. I kad je sve ostalo bez uspeha, ona je s njim pošla pred najvišu instancu, pred hahama.

Gašpar je u tom trenutku ostavljao takav utisak da bi se i najokorelije srce ražalilo. Suze koje su potocima lile povukle su duboke brazde u onoj gari ispod očiju i oko nosa. A pošto se prilikom tako iskrenog plakanja obično pomalo i slini, bilo je i drugih, manje pravilnih brazdi ispod očiju i oko nosa. On se jednom rukom držao majci za suknju, a drugom je držao magare, odnosno tutku s koje još nije bio sjahao, jer on i nije mislio na demobilizaciju. Jednom reči, prizor je bio užasno dirljiv.

To je učinilo svoje. Haham bi sada, pre svega i svačega, možda kaznio sina zbog dela jeresi i izdajstva, ali je najpre uzeo u postupak pljačku nad jadnim Gašparom.

Na to je onda Irod car, možda malo i drhteći, premda s najubedljivijim dokazima u ruci, objasnio da je posredi nemogućnost da se jedan dinar i dva stoparca podele na tri ravne časti. On je, navodno, kao car imao legalno pravo na onaj dinar. Ostatak bi, doduše, mogao sasvim pravilno da se podeli na dva ravna dela. Ali nezgoda je bila u tome što je Urijelov učinak bio daleko veći, pošto je on stvarno imao dve uloge: Valtazara i Melhiora. Prema tome, bila je prava sreća što su se našle one dve kocke šećera za Gašpara!

Uvažavajući razloge cara Irođa, haham je iz svog džepa izvadio dinar i dao ga Gašparu, mudracu sa Istoka, čije se lice odmah razvedrilo najblaženijim osmehom.

Tek kad je stvar s te privatno-pravne strane bila izglađena, pristupilo se razmatranju delikta s versko-političkog aspekta.

Najpre je Žak morao nedvosmisleno da se izjasni o tome da li on sebe smatra Jevrejnom, a kad je na to usledio njegov potvrdni odgovor, došlo je na red glavno pitanje: zašto su, u kom smeru i s kakvim ciljem Žak i njegova družina (a glavni okrivljeni bio je Žak, kao najstariji) upotrebljavali i šta su hteli da kažu inkriminisanim. izrazom »Hristos se rodi«?

Ali sva sumnjičenja i podmetanja Žak je učinio bespredmetnim svojom senzacionalnom izjavom da se Hristos nije uopšte ni rodio! U to su se on i njegovi drugari lično i svojim očima uverili kad su o Božiću išli s koledarima, jer malog Isusa nigde nisu videli, nigde i nigde! Znači, oni ljudi su to »samo tako« govorili i, možda, baš nama u inat! A ako i mi to kažemo, onda im inat ništa neće vredeti! Jednom reči, postupak je pre bio vredan pohvale!

Urijel i Kamče su potvrdili navode glavnog optuženog i sud ih je oslobodio optužbe.

MAMA, KO JE TO HRIST?

Dakle, nije se ni rodio. Šteta! Iskreno vam kažem. Jer to je tako lepo igrati se koledara! Onda se na horizontu pojavio Mića.

Mića ti od ranog jutra zađe iz mahale u mahalalu da traži kavge i megdana. Iz čista mira. To mu je kao neka duševna hrana.

Mića je već pošao u školu. Ali to mu je bilo sasvim sporedno zanimanje. Jer, on se definitivno opredelio za poziv siledžije. Dovoljno je da ga pogledaš i odmah znaš: Mića i škola — to ne ide zajedno.

On ne smatra da svaka bitka treba da ima bezuslovno neki razlog i opravdanje. Nije on takva cepidlaka. On priđe žrtvi i naprosto kaže: ti si taj koga tražim! I — napada. Mića je iz Sahat-mahale, a ova se ne graniči s našom. Ali kao kad ono morski pas zaplovi u dotle neokužene vode, on je odjednom postao strah i trepet u našoj mahali: on ide, ide, pa zastane; pogleda levo i desno, zagleda se u ovo i ono, ovde može da se zametne kavga, tamo ne može, i — evo ga: već se ustremio na žrtvu!

Jednoga dana — čemernoga li dana! — Mića se namerio na nekog Žaka.

Ali to je sada imalo jedno specijalno obeležje: taj Mića koji — kao što smo videli — nije mario za razloge i opravdanja, odjednom uzima na sebe ulogu egzekutive u vezi s jednim — po njegovom mišljenju, neokajanim, dve hiljade godina starim, istorijskim — grehom, s pitanjem glavnog krivca u aferi Isusa Hrista.

To izgleda utoliko čudnije što Mića nije bio nimalo klerikalno nastrojen. Ta on je jedva znao gde im je crkva, a bogzna je li ikada, makar i o slavi i drugim praznicima, poljubio popa u ruku.

Zato je mnogo prihvatljivija pretpostavka da je bila u pitanju obična diskriminacija zbog neslaganja naravi.

Jer Žak je bio egzemplar mirnoće, te može lako da se zamisli da su Mići danonoćno kod kuće isticali kao uzor nekoga od Žakove sorte, pa je sada naumio da se osveti. Onako, načelno. Dojadile mu pridike, pa eto!

Nije isključeno ni da su ovome susretu prethodile i neke batine. Jer, valjda je i Mići neko sudio. Bar kad bi tako nekim podvigom prekardašio.

Ali neka i nisu bile u pitanju batine. Možda toga dana Mića nije smeo da ide kući nego je bez ručka lutao ulicama. A kad si bez ručka,

zna se šta misliš onima koji su siti. U tom slučaju možda je i Zak pomalo kriv. Na primer, zato što se našao Mići na putu. A on je čak dozvolio sebi da uopšte ne primeti Miću! Sav se bio zaneo razmišljajući o tome šta li mu to znači i zašto apoteka ima dve firme, pa na jednoj lepo piše: APOTEKA, a na drugoj AROT-NEKE? '(On onda još nije znao latinicu, pa je latinsko APOTHEKE čitao kao da je ćirilica.)

I usred tih razmišljanja iskrsava pred njega Mića i bez mnogo uvijanja i objašnjavanja postavlja kobno pitanje:

— Jesi li ti, bre, razapeo našega Hrista?

Mića to pita takvim tonom kao da razgovara sa samim ubicom!

Zaku je ovo pitanje prosto oduzelo moć govora. Stao je kao ukopan, a Mića ga je gledao u oči i cerio se:

— Ti si razapeo Hrista, je li?

To on pita Žaka koji zna da se Hristos nije ni rodio! A kad se nije ni rodio, kako ćeš ga... razapeti?! ... To je tako jasno i očigledno, ali otkuda ti hrabrosti da to kažeš! Jednom Mići!

I, umesto da on Mići kaže šta zna o Hristu (a imao je dva onako jaka svedoka!), on je stao da se pravda i da se brani!

— Nisam ja! Majke mi, nisam ja!

To je bilo rečeno najubedljivijim tonom. Ubedljivije se nije moglo. Jer to »majke mi« važno je kod kuće kao vrlo ozbiljan argument koji je u najmanju ruku pružao osnovu za dalje razgovore. Ali pred Mićom to nije važno. Jer, on je odmah zatim izbacio na tapet jedno drugo, još opasnije, pitanje:

— Pa ko ga je onda razapeo? Hajde, kaži, ko ga je razapeo?

Žak nije umeo da nađe nikakav prihvatljiv odgovor. Čak ni to da se ne može razapeti neko ko se nije ni rodio! Uostalom, Mića nije pokazivao nimalo volje da Zaku da malo vremena za razmišljanje. Zurilo mu se, eto. Ili je, možda, bio ubeđen da Zak neće moći da nađe krivca, pa je odmah pristupio izvršenju kazne.

Žak se nekako i branio. Bolje, pokušao je da se brani. Podigao je ruku da bi sačuvao glavu, ali toga dana nije se ponovila istorija Davida i Golijata. Ni traga! Zak je čak — a to mu zaista ne služi na čast! — ceo sistem odbrane sveo na plač i zapomaganje. Mića, međutim, nije osećao ni strah ni sažaljenje.

Ali odjednom se tu stvorila Dona. Dona Jeruhamova, njihova prva komšinica. Bilo joj je valjda i svih 13 godina. Mići je, međutim, bilo više i od 14. Ali to Doni nije smetalo.

— Klipane jedan! — podviknula je ona Mići. — Sram te bilo! Decu tučeš! Ih, kukavico, ti!

Izgovorila je to s takvim prezirom i strogošću da joj je onako majušnoj to dalo ne znam kakvu snagu. A u glasu joj je bilo toliko samopouzdanja kao da ima bombu u ruci!

— Zar te nije stid, mangupe nijedan! — dodala je da ga sasvim dotuče.

I tako, eto: u ruci — bombe; iz očiju — munje sevaju. Sve to daje naročitu draž njenom licu, pa i celom njenom biću.

— Ti si taj Mića — dokusuruje ga ona. — Znam, znam. Baš me briga! Da ne misliš da me je strah od tebe? . . . Hajde, udari ako smeš! — veli ona i unosi mu se u lice.

A on, razbojnik, zgrabio pa stao — da ljubi!

— Ovo ti je za »klipane«, ovo ti je za »mangupe«, ovo ti je od Miće, i ovo od Miće, i ovo od Miće, a ovo za — Hrista! — I... cmok! U usta. A onda je nagao da beži. Beži i ceri se da ga cela mahala čuje!

- Mama, ko je razapeo Hrista?

- Mama, ko je to Hrist?

- Mama, zašto on kaže da sam ga ja razapeo?

Serioznija anketa se ne može zamisliti.

- Možeš misliti ko je i kakav je taj Hrist kad se jedan Mića našao da ga brani! – eto, to mu je kazala.

JEDAN ŠKOLSKI ČAS KOJI NEMA KRAJA

Gospođica Kostadinka je prva Žakova učiteljica.

Ona je malo grbava, upravo, nije grbava nego joj se pri hodu nekako iskrive leđa, šta li. A nije ni mlada. Ali Žakova mama joj tako vešto skroji i sašije haljinu da to postane sasvim neprimetno i to daje gospođici učiteljici neku sigurnost, te ona često sasvim zaboravi na svoju manu.

Gospođica Kostadinka zbog toga veoma voli Klaru i neobično joj je privržena. A njenog Žaka odlikuje osobitom pažnjom. On je prosto naprosto njen ljubimac.

I njen bratić, Miša, polazi dogodne u prvi razred. Ali ona već sada često dolazi s njim u školu i tamo on obavezno sedi u istoj klupi, sa Žakom, pa prosto ne znaš koga više voli. A oni pravi drugovi i burazeri paze se i nerazdvojni su.

Gospođica Kostadinka je odlična nastavnica. Ona uči svoje učenike da čitaju i pišu. I računu ih uči. I lepom ponašanju. Da svuda i

na svakom mestu odmah može da se vidi da oni nisu neki mangupi nego dobra i lepo vaspitana deca, jednom reči — đaci.

Đaci... To nije mala stvar... »Ja u školu idem i dobar sam đak... « To zvuči, brate. Ili, na primer, ovo: »O, moj bože blagi, malen ti se molim: pouči me kako da sve ljude volim!« ... Čitav životni program je u tim pesmicama. A kao nastavni plan i cilj nastojanja jedne učiteljice ne može se zamisliti nešto plemenitije.

I ovome uči naša gospođica svoje đake: da pojme šta je to — bog. A to nije teško kad imamo tako lepe pesmice. Tako je, eto, naša gospođica povelala svoje učenike u život i pokazuje im, uči ih i pomaže im da postanu ljudi. Glavno je uliti mališanima u glavu, u mozak i u srce — pojam Boga. Naš svemoćni, večiti, dobri Bog, koji je svuda i na svakom mestu, koji sve vidi i sve zna, koji se brine o pticama, koji nam je dao sunce, a zimi nam 'daje sneg i Božić-Batu i Hrista Spasitelja, svoga sina.

Sa tim Spasiteljem je, svakako, stvar malo zamršena, jer to nije sam Bog, nego njegov sin. Isti onaj Hristos, razumete? Onaj Mićin... Onaj, zbog koga je Žak već stradao.

Dakle, nije bilo baš onako kako je to Zaku njegova mama tumačila. Onda kad je onaj Mića. .. sećate li se? Ne, to je bilo sasvim drukčije. .. Evo, danas gospođica priča đacima kako je to bilo... O, mama, mama! Pa kako si mogla onako slagati! A ovamo pričaš da sam ja tvoj veliki sin.

Učiteljica priča deci priču o Hristu.

Najjeziviju priču koja se može zamisliti. Ovoj deci, i Zaku, to je najjezivija priča koja postoji. Oh, taj sramni, taj užasni Juda Iskariotski! ... Taj Jevrejin prokleti!... Pogledi sve dece upereni su u Žaka. Pa onda taj Pilat koji pere ruke... Suđenje... Golgota. .. Trnov venac na glavi... Posrtanje i padanje pod teretom krsta... I ekseri... Zakivanje... I ona druga dva razbojnika na krstu... »Oprosti im, bože, jer ne znaju šta rade!«

To su ovoj deci prvi pojmovi iz Hristove nauke. Ona se ovog trenutka sva svodi na tu priču o užasnom umor-stvu, priču koja njihove mlade duše napaja gnušanjem i mržnjom.

Deca sada više ne gledaju u Žaka. A Žak ne zna šta je gore. Do sada su ga pekli plamenom prezira. Svaki pogled bio je jedan plamen. Plamen po licu, u mozgu, u utrobi. A svi ti pogledi kao jedna ogromna, strahovita buktinja... Ali onda je Žak još nekako bio živ. A sada je valjda već mrtav. Ih, kako bi on želeo da je mrtav! I dok je malopre on krio oči, crveneo i propadao u zemlju od stida, sada oni neće više ni da ga pogledaju. Tu i tamo on se sam usudi

da podigne oči i sada on traži, on vapije za jedan mali znak sapatnje i sažaljenja.

Ali svi okreću glavu i neće da znaju da je tu. Pa i Miša. I učiteljica. Žak je tako sam, tako beznadežno, tako neljudski sam. Ta škola se pretvorila u pakao.

— Raspni ga! Raspni! — pripoveda učiteljica jezivu povest.

Jednog trenutka Žaku se učinilo kao da je to njemu namenjeno. Ali njega nije strah. Pa on uopšte ne oseća ni da je živ... Samo oseća jednu beskrajnu žalost. Sav je on jedna žalost i u njegovoj svesti nema mesta ni za kakva druga saznanja, niti u duši za druga osećanja. Ima li ta priča kraja? Žaku se čini da se to nikad neće završiti. Ne, taj školski čas nema kraja. Kao da ceo život Žakov treba da se u to konsumira. Na tom času veronauke, u prvom razredu osnovne škole. A Žak ne oseća čak ni želju da beži i da se spasava.

Onda je ipak zazvonilo školsko zvonce.

Učiteljica je završila priču i otišla, ne pogledavši Žaka. I Miša s njom. I deca su otišla, ne znaš kad pre. Poskakala su iz svojih klupa i pojurila iz škole kućama. Pa kao na sudu: sudija odlazi, a za njim i ceo taj svet koji je došao da čuje i vidi okrivljenog i, zadovoljivši svoju radoznalost, sada žuri svojim poslom. Život je potekao opet svojim tokom, a optuženi, sada već i osuđeni, ostaje u sudnici, u tamnici...

Žak se oseća kao u tamnici. U svesti je mrak i kaos, u duši beskrajna tuga i utučenost... S koliko je radosti on pre dolazio u školu, s kakvim je pobožnim zanosom i ljubavlju gledao u svoju gospođicu, siguran u njenu naklonost i zaštitu.

A sada je toliko toga što je tako neshvatljivo... Na primer, ako je ona i pre sve to znala, kako je onda... Da, kako je to do sada sve bilo tako lepo i kako je ona mogla voleti Zaka, ako je sve ovo i pre znala! A sada je i dalje naizgled sve onako kao što je i pre bilo, kao da se ništa nije dogodilo, a ipak se najstrašnije dogodilo.

A od svega je najstrašnije što Zak više nema koga da pita. Kad ni mama ne zna, a pokazalo se da ne zna.. .

Sada nailazi famulus da počisti učionicu. Zak se, uplašen, trgnuo iz svojih misli i — strugnuo.

Ali on ne zna kuda će. Kući neće. On ne želi više da govori s majkom o tome. Ni sa ocem. Ni s kim.

Žak luta ulicama. Eno ga na mostu. Stao je kod ograde i gleda kako protiče reka. U reci se kupaju deca. Zovu ga:

— Dođi da se kupamo!
Gle, zaboravili su. Ili se prave da ne znaju. .. Ali, neće oni njega prevariti!
Odjednom oseti nečiju ruku na ramenu. Preplašen, on ne sme da pogleda ko je. Onda čuje:

— Šta radiš ovde, Žak? Zar ti nisi kod kuće?

Pred njim stoji učiteljica. Smeši se na njega, kako je to uvek radila. I gleda ga istim onim umiljatim pogledom.

Hm... Pa zar je ona zaboravila ono?

— Je li mama kod kuće? — pita još učiteljica....
Žak ne odgovara. Ne odgovara i ne misli da odgovori.

Jer, njemu tu nešto nije jasno: ako ona tako pita, znači da se zaista njima uputila. Ona ima i paket pod mišicom, dakle nosi materijal za novu haljinu, To znači — to. Žaku je to vrlo dobro poznato. Dobro... — A ono... Kao da ne postoji, šta? Zar je ona to zaboravila? ... Zar njoj to više ništa ne smeta? A ona je to pričala... Ej, ljudi božji, ona je podigla tužbu! Onakvu tužbu podigla, a sada se čudi što Žak čuti i, uopšte, ona se ponaša kao da o svemu tome nema ni pojma!

Pa kako mu to sada ide! ... Eto, vidiš, sad Žaku više nije ni do plaća! A suze mu već bile na trepavicama. Bile, pa nestale. Idi, molim te! ... Zar za takve odrasle vredi plakati.

IZ ŽAKOVE TAMNE PROŠLOSTI

A sad ću vam još nešto reći: sve je to možda bila samo kazna božja. Jer, Žak je imao i grehova. O-ho! . .. Pročeprkajte malo po prošlosti. Žak je već imao i prošlost. .. I to kakvu prošlost!

Haj'te da vidimo kako je to bilo, na primer, kad se on jednom igrao krajcarica.

Molim, priliči li takva igra sinu jednog pobožnog Jevrejina? Jednom nosiocu titule ižo grande de la madre?

Pazite dobro: Zak se igrao krajcarica, izgubio je sve što je imao, a onda je otišao, rekavši družini da ga pričeka dok donese novac od kuće.

Ali.. . on nije otišao kući. Ne, otišao je u hram. Ali ne radi toga da se pomoli Bogu (što takođe ne bi bilo fer, mislim to uplitanje Boga u igru krajcarica) nego... ah, priča li se to? Priča li se to?

Evo Urijelove verzije o tom događaju:

— Žak je rekao da ide kući, ali on je pošao sasvim drugim pravcem. ..

To je Urijelu bilo sumnjivo pa je pošao za njim. (Ni to nije bilo lepo prema drugu, ali hajdemo dalje.) Urijel je, dakle, pošao za Žakom i video kad je ovaj ušao u hram, pa pravo prema kasici, u koju vernici spuštaju dobrovoljne priloge i — obio je.

- Obio je, kad vam kažem! I digao sve što je našao u njoj. Upravo, ne baš sve nego, otprilike, onoliko koliko mu je bilo potrebno za — obrtni kapital, kako se to trgovačkim jezikom kaže.

Dakle, stvarno, nije sve odneo. Ali nemojte se sada raznežavati i pričati kako i druga deca kradu... Dobro, hajde, recimo da kradu. Ali šta kradu? Kradu, na primer, grožđe po vinogradima. Ili, možda, koju lubenicu kad seljaci donesu bostan na pijacu. Ali Žak je Boga pokrao! A znate li vi da Nisim, Žakov otac, uvek njemu, Žaku, ostavlja da izvuče loz iz hrpe lozova, koje Laza Efrajim donosi pred svako izvlačenje i ovaj u svom teferu mora da na-znači kao igrača ne Nisima nego — Žaka, koga bi Bog morao više voleti kao nevinog i bezgrešnog, pa je i šansa za dobitak daleko veća.

Pa šta da vam dalje pričam? Teško je to odgajati dete i izvesti ga na pravi put...

ARHIV "EVENTOV"

NOVE KNJIGE

SLOVENSKI JUDJE, Zgodovina in HolokaustII, Sinagoga, 2013.

Ester Gitman,WHEN COURAGE PREVAILED, The Rescue and Survival of Jews in the Independent State of Croatia 1941 1945, Paragon House,2011

Nandor Goll NEMOGUĆA MISIJA, Židovski padobranci u Hrvatskoj 1944 godine, Hrvatska povijest, 2014

Yoel Shachar T I B I, A Boy's Journal, From home to concentration camps and to a kibutz in Israel during the years 1937 1951

Julija Koš ULAZNICA ZA NEBO, M e s i j a n s ka značenja židovskog blagdana PESAHA, s jedinim tekstom na suvremenome hrvatskom jeziku za dočekivanje blagdanja, HAGADA ZA PESAH, Obrednik za PESAH

Sofija Grandakovska, THE JEWS FROM MACEDONIA AND THE HOLOCAUST, History,Theory, Culture, Skopje, 2011 (728 pp)HOLOKAUST U JUGOSLAVIJI SA KATALOGOM Izložbe o Pravednicima ex Yu, JOZ, Nenad i Milan Fogel

ČASOPISI

NOVI OMANUT, Prilog židovskoj povijesti i kulturi, Zagreb, sjećanj ožujak 2014.

HA KOL, Glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj, Zagreb, sjećanj veljača,2014

Bet Israel, Zagreb, 2013 2014.